

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій

Виконав:

студент магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування денної форми навчання
Олег Володимирович Підлісний

доцент кафедри публічного управління
та адміністрування, кандидат
економічних наук, доцент
Олена Володимирівна ХИТРА

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	7
1.1. Економічний зміст поняття сталого розвитку сільських територій	7
1.2 Зарубіжний досвід забезпечення сталого розвитку сільських територій	17
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	24
2.1. Інструменти реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій	24
2.2. Методичні засади забезпечення сталого розвитку територій	30
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	37
3.1. Диверсифікація як інструмент забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації	37
3.2. Обґрунтування економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій.....	41
3.3. Пріоритети розвитку інфраструктури сільських територій як складової забезпечення сталого розвитку	47
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

АНОТАЦІЯ

Підлісний О.В. – Механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній з формуванням та удосконаленням механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій.

У першому розділі магістерської роботи розглянуто економічний зміст поняття сталого розвитку сільських територій. Також здійснено узагальнення зарубіжного досвіду забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Другий розділ магістерської роботи присвячений систематизації інструментів реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій. Також здійснено аналіз методичних засад забезпечення сталого розвитку територій.

У третьому розділі, зі свого боку, обґрунтовано необхідність диверсифікації як інструмент забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації. А також структуру економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій. Поряд з цим, наведено пріоритети розвитку інфраструктури сільських територій як складової забезпечення сталого розвитку.

Ключові слова та терміни: територія, сталий розвиток, сільська територія, економічний механізм, державна політика.

SUMMARY

Pidlisny O.V. - Mechanism for ensuring sustainable development of rural areas.
Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 281 Public management and administration.

The work is devoted to an important scientific problem related to the formation and improvement of the mechanism for ensuring the sustainable development of rural areas.

The first chapter of the master's thesis examines the economic content of the concept of sustainable development of rural areas. A generalization of foreign experience in ensuring the sustainable development of rural areas was also carried out.

The second section of the master's work is devoted to the systematization of tools for the implementation of the state policy of sustainable development of rural areas. An analysis of methodological principles of ensuring sustainable development of territories was also carried out.

The third chapter, for its part, substantiates the need for diversification as a tool for ensuring the sustainable development of rural areas in conditions of decentralization. As well as the structure of the economic mechanism for the implementation of the strategy of sustainable development of rural areas. Along with this, the priorities for the development of the infrastructure of rural areas as a component of ensuring sustainable development are given.

Key words and terms: territory, sustainable development, rural territory, economic mechanism, state policy.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Регулювання сталого територій належить до пріоритетних завдань державного управління та є одним із ключових завдань у процесі становлення нової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні. З урахуванням того, що 70,8% площі держави становлять сільськогосподарські землі, в процесі модернізації механізмів державного управління розвитком нашої держави необхідно враховувати вплив сільських територій на формування засад сталого розвитку.

Концептуальні засади формування механізмів державного управління, у тому числі й сталого розвитку регіонів, досліджено в працях В. Антонюк, В. Байдали, В. Вакуленка, А. Дегтяря, І. Дегтярьової, А. Діброви, О. Єрмакова, М. Ільчука, С. Кваши, Т. Маматової, В. Ляшенка, П. Саблука, М. Талавирі, В. Терещенка та ін.

Мета та завдання дослідження. *Метою дослідження* виступає узагальнення теоретичних аспектів та обґрунтування практичних пропозицій щодо удосконалення механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій. У відповідності до мети були поставлені та послідовно вирішувались такі **завдання**:

визначення економічного змісту поняття сталого розвитку сільських територій;

узагальнення зарубіжного досвіду забезпечення сталого розвитку сільських територій;

систематизація інструментів реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій;

узагальнення методичних засад забезпечення сталого розвитку територій;
обґрунтування диверсифікації як інструменту забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації;

обґрунтування економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій;

визначення пріоритетів розвитку інфраструктури сільських територій як

складової забезпечення сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з реалізацією механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Методи дослідження. У магістерському дослідженні використані методичні та теоретичні підходи, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання у галузі публічного управління, а саме: систематизації, узагальнення, порівняння, табличний та графічний та ін.

Інформаційними джерелами дослідження є закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, фундаментальні праці з економічної теорії та теорії публічного управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем теорії та практики удосконалення механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що здійснені у роботі висновки, узагальнення та пропозиції можуть бути використані при розробці проектів рішень щодо механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1 Економічний зміст поняття сталого розвитку сільських територій

Під сільською місцевістю ми розуміємо просторову основу розселення населення, сільськогосподарського виробництва та іншої діяльності на селі, сільських поселеннях, використання природних ресурсів у процесі життя. Особливості їх розвитку визначаються місцевими та регіональними, національними, глобальними умовами та факторами. До регіональних належать, насамперед, просторові умови проживання, природні умови та ресурси функціонування, спеціалізація сільськогосподарського виробництва та наявність супутніх чи альтернативних видів діяльності, форми сільських поселень (села, села, селища), населення сіл, забудова місцевого самоврядування.

Національні фактори включають державну аграрну політику та політику розвитку сільських територій (незалежну або частину аграрної), систему розселення, територіальну та адміністративну структуру, рівень економічного розвитку, рівень та якість життя, соціальні, екологічні та економічні пріоритети та інтереси національного розвитку. Глобальні чинники формування та розвитку сільських територій формують глобальні тенденції скорочення сільського населення, сільських поселень та сільського способу життя, індустріалізації сільськогосподарського виробництва, розвитку альтернативних видів діяльності, глобальних проблем використання ресурсів, особливо землекористування, глобальної продовольчої проблеми.

За ресурсами, розміром, концентрацією населення та видами діяльності сільські райони можна розділити на райони з такими центрами організації: індивідуальні домогосподарства та ферми, ферми (кілька домогосподарств або ферма з декількома домогосподарствами), невеликі села (до 500 осіб). людина) без представництв органів місцевого самоврядування, середніх та великих сіл із розташованими у них сільськими чи селищними радами. За дією факторів, що впливають на організацію, адміністративно-територіальний устрій, сільське

управління традиційно виділяє такі рівні: низовий або базовий – рівень сільської спільноти, селищної та міської ради, регіональний (адміністративний район та адміністративний район), національний. Ми вважаємо, що цю ієрархію слід доповнити особливим типом розміщення та управління сільською місцевістю – заміською, а також курортною та рекреаційною сільською місцевістю. Займаючи відносно невелику частку від загальної площі сільської місцевості та маючи базовий рівень управління (сільські та міські ради), ці райони часто підпорядковуються міським радам або районним радам великих міст.

Вони мають особливий статус престижності проживання, інфраструктури, приміського господарства, значні доходи, значну частку міських жителів у структурі населення та корінних жителів, які користуються благами міста (великий ринок праці, доступність освіти, культури, відпочинку). Ці дві підгрупи сільської місцевості характеризуються позитивними показниками економічного зростання, благоустрою, чисельності населення. Однак, незважаючи на різні прояви розвитку житлових умов, але загальну суть, для сільської місцевості визначено загальні принципи управління: демократичний централізм, ієрархічна підпорядкованість в організації та управлінні, соціальна орієнтація, конкурентоспроможність, екологічний менеджмент та екологічна безпека, глобальна якість продукції. та рівень життя.

У системі пріоритетів сільського господарства довгі роки склалася ситуація, коли основну увагу приділяли сільськогосподарському виробництву, а від його ефективності залежало розвиток сільської інфраструктури. У сучасних умовах, коли сільськогосподарське виробництво як основний вид діяльності в сільській місцевості стало приватним, необхідна збалансована державна політика розвитку села, спрямована насамперед на регулювання умов життя та демографічної ситуації, зайнятості та ринку праці, організації та планування села, їх вкладення та Використання інновацій.

Про необхідність використання політики розвитку села як окремої галузі державного впливу свідчить досвід Європейського Союзу. В Україні, враховуючи значну частку сільського господарства у структурі ВВП, аграрна

модель розвитку переважає та переважатиме у майбутньому. Багатосекторальні та альтернативні види діяльності мають доповнювати сільське господарство. Але загалом керувати розвитком сільських районів слід використовувати комплексний (багатофункціональний) чи комплексний підхід. Важливим для управління сільською місцевістю є їхнє угруповання, типізація, класифікація, визначення закономірностей та принципів роботи (рис. 1.1).

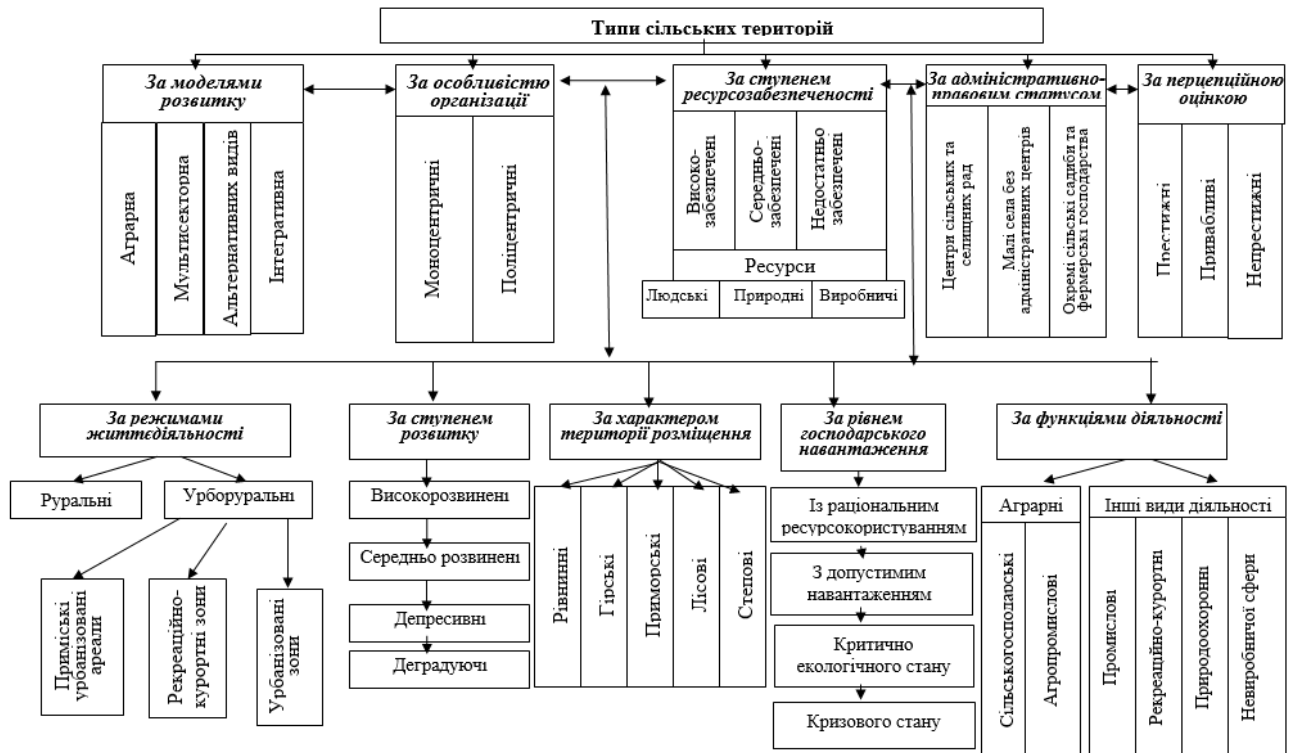

Рис.1.1 - Типи сільських територій, їх організація та взаємозв'язки

Концепція сталого розвитку була визначена дослідженнями Римського клубу та роботами Дж. Медоуза «Межі зростання» (1972) та «Поza зростанням» (1992). Конференція Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, на якій була офіційно прийнята стратегія переходу від економічного зростання до сталого розвитку «Порядок денний на 21 століття» («План дій зі стійкості»), XXI століття». Ухвалені рекомендації включали главу «Підтримка сталого розвитку сільського господарства та сільських територій». У 2002 році на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі було проведено Ріо+10, на якому обговорювалася реалізація програм сталого розвитку в розвинених країнах.

Велика увага у цих країнах приділялася покращенню екологічної ситуації та збереженню природних основ життя за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів з інших областей. У березні 2010 року ЄС ухвалив оновлену стратегію сталого розвитку під назвою «Європа 2020», в якій викладено Концепцію соціальної ринкової економіки для Європи у 21 столітті. Стійкий розвиток визначається як один із трьох найважливіших факторів економічного зростання поряд із «розумним» розвитком.

Політика розвитку села існує досить давно як складова частина сільськогосподарської політики та значною мірою спрямована на вирішення сільськогосподарських проблем. Питання впровадження комплексних програм, реалізації реформи організаційно-економічного забезпечення розвитку села та пошуку різних підходів до вирішення проблем сталості їхнього онтогенезу в даний час є безповоротним завданням державного управління. Регулювання розвитку сільських територій здійснюється за допомогою адміністративно-регулюючих інструментів державної соціально-економічної політики.

Необхідність розробки національних, регіональних та нішевих стратегій розвитку, прийняття та реалізації різних програм, реалізації адміністративних та адміністративних функцій через певні державні інститути робить вивчення концептуальних засад державного регулювання сталого розвитку сільських територій надзвичайно актуальним. Сьогодні національна економіка заснована на сировині, орієнтована на виробництво ортодоксальної номенклатури промислових та сільськогосподарських продуктів з низьким ступенем переробки та, відповідно, з низьким рівнем доданої вартості. Однак у сільській місцевості проживає понад 13 мільйонів осіб, що становить понад 30% загальної чисельності населення країни. Основна частина - це населення, зайняте в аграрному секторі економіки, що має навички та здібності, властиві людському капіталу, здатне виконувати функцію забезпечення держави продуктами харчування високої якості за відносно розумною ціною. Тим не менш, економічна основа регуляторної політики за останні 15-20 років призвела до глибокої кризи в сільській місцевості, сільськогосподарського виробництва,

скорочення чисельності сільського населення та вкорінення явища прихованого голоду.

Соціально-економічна ситуація у переважній більшості сільських територій, традиційно орієнтованих виробництва сільськогосподарської продукції, особливо продукції тваринництва, залишається дуже складною. Спостерігаються безробіття, бідність, трудова міграція, старіння населення, руйнування соціальної інфраструктури, зростання фізичного та морального зносу матеріально-технічної бази сільгоспвиробників, демографічна криза та ін. Тут необхідно бути низьким, а в деяких випадках популістською епохою державного регулювання політики становлення.

Загалом в контексті розвитку наукових джерел нормативна база з погляду наявності та тлумачення економічних категорій, такі як «комплексний розвиток», «сталий розвиток», «сталий розвиток» дозволяють констатувати факт високого рівня їхнього «проникнення» в теорію та практику державного управління економікою та економічні системи аграрного спрямування, місцевим урядам, у тому числі об'єднані територіальні спільноти. Проте щодо концептуального змісту цих визначень ведуться суттєві дискусії. Таким чином, вперше термін «сталий розвиток» з'явився у «Світовій стратегії охорони природи», розробленій Міжнародним союзом охорони природи та природних ресурсів) та опублікований у 1980 році. У цьому документі «сталий розвиток» відноситься до такої моделі руху вперед, у якій задоволення життєво важливих потреб сьогоденних людей не позбавляє майбутнього покоління такої здатності.

Загалом у науковій літературі (табл. 1.1) категорія «сталий розвиток» за своїм складним, багаторівневим, багатоаспектним та суперечливим змістом знаходиться на стадії осмислення, наукових дискусій та пошуку ефективних напрямів реалізації. до чинної нормативно-правової бази сталого розвитку сільських районів.

Таблиця 1.1 - Визначення категорії «сталий розвиток»

Авторське	визначення
Багров Н.В. [6]	гармонізація трьох структурних підсистем цивілізаційного світу - суспільства, економіки та навколишнього середовища
Данилов-Данільян В.І. [10]	такий соціальний розвиток, у якому його природна основа не руйнується. Створені умови життя не тягнуть за собою деградацію людини, а соціально-деструктивні процеси не розвиваються до масштабів, що загрожують безпеці суспільства.
Невельов А.М. [21]	економічно, соціально та екологічно збалансований розвиток окремих територій та розташованих на них міських та сільських поселень (селищ), спрямоване на узгоджене формування та функціонування економічної, соціальної та екологічної складових цього розвитку на основі раціонального використання всіх видів ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інформаційних та ін.)

У межах наукової дискусії щодо визначення категорії «сталий розвиток» В.А. Барановський [7] ставить питання про правильність перекладу англійського терміну «сталий розвиток», віддаючи перевагу терміну «збалансоване» та «збалансоване». / або «гармонійний» розвиток як збалансований (баланс – пропорційність; баланс – кількісне співвідношення між елементами системи, що визначає збереження її якісних характеристик) динамічна рівновага між компонентами єдиної геосистеми «природа – суспільство», а «гармонія» походить від відомого постулату про необхідність жити у гармонії з природою. Таким чином, стійкий, гармонійний або збалансований розвиток - це розвиток, що забезпечує певний тип балансу, тобто баланс між його соціально-економічною та природною складовими.

При цьому стратегічна орієнтація сталого розвитку ґрунтується на досягненні балансу між результатами соціально-економічного (у тому числі підвищення якості життя населення) та екологічного (стан природного середовища) розвитку на основі поєднання інформатизації та інтелектуалізації, забезпечуючи при цьому її соціальну ефективність, спрямовану на структурно-

технологічну розбудову всіх секторів економіки, зростання добробуту населення та економічне зростання, розвиток соціальної, ринкової, комунікаційної, інформаційної та екологічної інфраструктур території та ін.

Формування економічної політики сталого розвитку села має виходити із абсолютно нового погляду на роль та місце суспільства територіальної спільноти у системі регулювання сталого розвитку українського села та формування селянства нового типу. У цьому контексті економічний розвиток сільської місцевості зазвичай розуміється як «безперервний процес залучення спільноти до вирішення питань місцевого розвитку з використанням місцевих ресурсів та факторів для розширення та активізації діяльності на місцевому рівні для її соціального спрямування та покращення добробут населення» [14, с. 27].

Нагадаємо, що сьогодні модель сталого економічного розвитку, зокрема агроорієнтованих економічних систем та сільських територій, заснована на відповідній доктрині, яка вбирає в себе ідеї, концепції, положення та постулати різних наук, зокрема філософії, соціології, економіки, екології.

З огляду на винятково високий потенціал аграрного сектору національної економіки, унікальне поєднання природно-кліматичних умов та геостратегічного становища, наявність чорноземів, традицій у галузі сільського господарства, тваринництва, рослинництва, що забезпечують сталий економічний розвиток, розвиток сільського господарства та села має стати одним із головних пріоритетів держави. Вирішення цієї складної проблеми вимагає законодавчої активізації, що сприяє постійному розвитку сільського господарства (сільського господарства та сільських територій), створення нормативних передумов для розробки та реалізації відповідних програм виконавчої влади. Певним титанічним зрушенням у цьому напрямі стала підтримка Національною радою реформ тексту та плану дій щодо реалізації Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, але на сьогодні вона не набула широкого поширення, статус чинного нормативного документа, що визначає «маяки» для

подальших нормативних досягнень у галузі сталого розвитку сільських територій загалом та окремих секторів сільського господарства зокрема.

Сталий розвиток села в цілому та сільській місцевості зокрема визначається поєднанням соціально-економічних та природно-екологічних факторів у галузі: збереження та розвитку мережі поселень та сіл; системи управління розвитком села для забезпечення пріоритетності розвитку сільського господарства та села; покращення демографічної ситуації у селі; розвиток підприємництва; вирішення проблем працевлаштування на селі; розвиток транспорту та комунікацій; пільги на електроенергію; розвиток аграрної освіти та науки, агроконсультаційна діяльність; медичне обслуговування; державне регулювання аграрного ринку; розвиток організаційно-правових форм управління; ринок матеріально-технічних ресурсів та послуг; Зовнішньоекономічна діяльність; забезпечення безпеки та якості харчових продуктів; розвиток тваринництва; контроль якості продуктів харчування та кормів; здоров'я тварин; рослинництво; рибна промисловість; землеустрій; розвиток ринку фінансових послуг; система оподаткування і це далеко не повний перелік факторів.

Зважаючи на викладене, сільські територіальні утворення покликані стати своєрідною інституційною базою для формування та реалізації цілісної моделі розвитку села, здатної дати гідну відповідь на перелічені вище сучасні кризоутворюючі фактори, забезпечуючи високий рівень продуктивності сільськогосподарського виробництва, що сприяє раціональному використанню ресурсів сільської місцевості. Це можливо за рахунок створення в сільській місцевості сучасних економічних агросистем, здатних забезпечити саморозвиток, що ґрунтується на економічному обігу місцевих ресурсів як похідної від зростання конкурентоспроможності та забезпеченні екологічно гармонійного передиверсифікованого сільського господарства.

Маючи це на увазі, необхідно пам'ятати, що терміни «сталий» та «інтегрований» розвиток не є тотожними поняттями, оскільки комплексний розвиток є складовою загальної системи сталого розвитку. При розробці та,

відповідно, їх використанні та застосуванні в теорії та на практиці розробка відповідної регуляторної політики має набувати більш точних та правильних рис.

Якісними критеріально-індикативними параметрами «сталого розвитку» економічних систем загалом і мають формальні ознаки приналежності до агроекономічних систем є [23, с. 10-13]:

1) збереження цілісності – еквівалентність всіх компонентів при її формуванні;

2) сталість та рівновага компонентів - незмінність визначальних параметрів соціально-економічної системи;

3) ступінь організованості соціально-економічної системи - залежність від складності виконуваних нею функцій та досконалості її структури;

4) відтворення процесів (ренатуралізація) у всіх складових сталого розвитку - поліпшення стану економічного, соціального та природного середовища.

Для забезпечення реалізації цих амбітних цілей компонентами теоретичної моделі (пронизаної якісними критеріально-індикативними параметрами) сталого розвитку села загалом та сільської місцевості зокрема мають бути: соціалізація державного регулювання, його громадська відповідальність та орієнтація на безпеку, в т.ч., екологічний, харчовий, економічний, з використанням сучасних технологій точного та земельно-просторового землеробства під назвою «Агро 4.0», розвинений ринок сільськогосподарських земель, нова модель управління та розміщення пріоритетів для сільськогосподарської освіти та науки. Ці компоненти виступають не тільки як статичні, але перш за все як динамічні ряди в організаційно-економічному механізмі функціонування місцевої, регіональної, національної та світової економіки, поєднання або взаємовплив яких певним чином дозволяє визначати зміст і структуру цієї моделі інклюзивного та водночас прискореного розвитку, заснованого на сталості сільських територій. Традиційний набір соціально-економічних функцій держави визначає напрями її діяльності, завдання та мети в рамках запропонованої моделі, а механізм

переформатування пріоритетів державного регулювання передбачає шляхи їх реалізації.

У цьому контексті на формування ієрархічно впорядкованої системи управління сталим розвитком села доцільно застосовувати комплекс принципів, запропонованих С.В. Петрухою [24, с. 69]:

1) цілісність – дозволяє одночасно розглядати систему управління стійким розвитком села в цілому;

2) узгодженість - якість елементів системи управління у разі сталого зростання мати всі характеристики системи;

3) ієрархія, тобто система управління має елементи, упорядковані з урахуванням підпорядкування елементів нижнього рівня елементам вищого рівня;

4) структурування, що дозволяє аналізувати елементи системи управління сталим зростанням та їх взаємозв'язок;

5) множинність, що дозволяє використовувати економіко-математичні моделі для опису окремих елементів та системи в цілому.

Неможливо досягти успіху в реалізації глобальних цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, встановлених національних пріоритетів у частині сталого розвитку сільських районів у цілому та розвитку сільських територій зокрема, без якісної системи просторового та територіального розвитку, цілеспрямованого планування.

Отже, у світовій практиці державного регулювання (у тому числі описаної в наукових джерелах [31]) склалися два альтернативні підходи до забезпечення цього процесу: перший – директивний (заснований на державній власності на просторові ресурси та ідеї комплексного централізованого планування) без врахування інтересів суб'єктів планування); другий - індикативне планування (засноване на обмеженому державному втручанні в економіку, різноманітності форм власності, оптимізації та узгодженні інтересів суб'єктів планування).

Дослідження літературних джерел [22; 39, с.87-99] та практика сільськогосподарського планування дозволяє зробити висновок про значну

схожість теоретичних підходів (усунувши на практиці директивне планування, наша країна, замість того, щоб звернутися до розробок вітчизняних учених та зарубіжного досвіду, категорично відмовилася від модель наскрізного планування та проголосувало) в Україні з індикативними моделями планування, які у розвинених країн світу.

1.2. Зарубіжний досвід забезпечення сталого розвитку сільських територій

Систематизація та вивчення досвіду країн-членів Євросоюзу вказує на необхідність подальших теоретичних розробок у реформуванні аграрної політики, їх практичного втілення у ефективну модель розвитку села як основного напрямку державного впливу на сталість аграрної політики. онтогенез сільської місцевості. У той же час необхідність таких перетворень державного управління обумовлена ланцюговою тріадою причин, систематизованою на рис. 1.1.

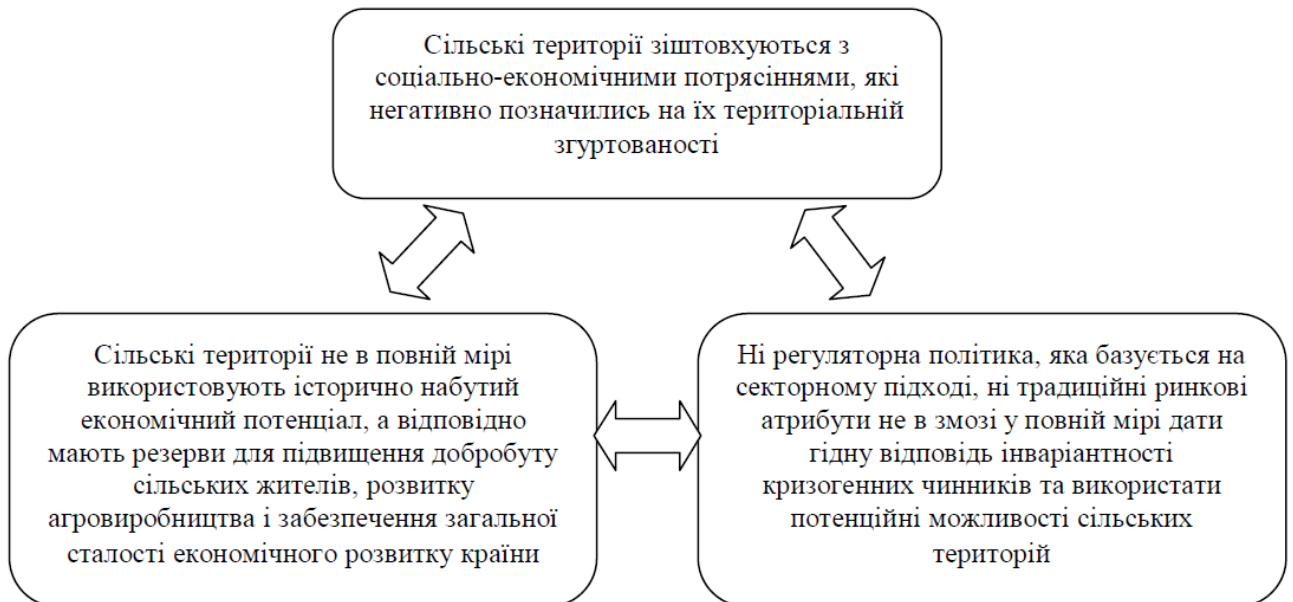

Рис. 1.1. Передумови трансформації державної регуляторної політики забезпечення сталого розвитку сільських територій

Європейська політика розвитку сільських територій разом із Європейською хартією місцевого самоврядування (включаючи Додатковий протокол до неї про право на участь у справах місцевого органу влади) та

положеннями Спільної сільськогосподарської політики Європейський Союз через нормативно-правову базу забезпечує вирішення широкого кола питань безпеки (фінансової, економічної, продовольчої, екологічної, соціальної, інституційної) сталого розвитку сільських територій. Зокрема, квінтесенцією Спільної аграрної політики Європейського Союзу у цій площині є отримання синергетичного ефекту у сталому розвитку сільських територій від демократизації управління, забезпечення здоров'я сільського суспільства, формування соціально-економічного справедливого правила для сільського та міського населення, спосіб життя в рамках існуючих жорстких екологічних обмежень. на основі науково обґрунтованих норм і правил, а також постанов Європейського Союзу за № 1303/2013, 1305/2013, 1306/2013, 1310/2013 і т. д.

Наприклад, у Німеччині інституційний постачальник Цією політикою займається Федеральне міністерство, сільського господарства та захисту споживачів, що є ідеологом та контролером реалізації державної стратегії сталого розвитку сільських районів Федеральні землі, враховуючи певні цілі у державній стратегії, розробляють конкретні програми (разом з дорожніми картами для їх реалізації) для сталого розвитку відповідної сільської місцевості, орієнтовані на потреби суспільства та графік їх реалізації, що базується на фінансовій життєздатності співтовариства. Крім того, ці територіальні програми фінансуються як Європейським Союзом, так і федеральною владою (на період 2015-2019 рр. передбачається щорічне виділення 4,5% від максимальної суми національного бюджету), але за дотримання балансу між економічними цілями сільськогосподарського виробництва та громадського добробуту, потреб суспільства.

Зазначимо, що інституційна основа та політика фінансово-економічної підтримки реалізації цілей сталого розвитку сільських територій у державах-членах Європейського Союзу є типовою та усталеною нормативною практикою. Своєрідним нововведенням є формування моделі співпраці між міськими та сільськими спільнотами на основі єдиної європейської політики регіонального розвитку, закріпленої в акті Європейського парламенту (2010 р.) під назвою

«RURBAN» – Партнерство для сталого розвитку міст та сільських районів. Розробка. Зверніть увагу, що термін «rurban» - це неологізм, що виник із поєднання двох англійських слів: «сільський» (сільський) та міський (міський).

Основна ідея урбанізації – організувати співпрацю між міськими та сільськими спільнотами на основі взаємовигідного співробітництва, розподілу повноважень, використання існуючих переваг, а мета – наблизити сільські райони до джерел інновацій, соціального та фінансового капіталу, інвестицій, соціального та культурного розвитку; створення об'єктів інженерної, соціальної, транспортної інфраструктури міського рівня; залучення ресурсів сільської місцевості до процесів суспільного виробництва та розвитку.

Прикладом урбансела за кордоном є житлові будинки Marupe Urban Village у Марупському районі неподалік Риги (Латвія) та Adora Urban Village неподалік Бухареста (Румунія).

Узагальнення наукових праць [13; 21], відзначимо, що у світовій практиці виділяються такі моделі сталого розвитку сільських територій:

- «сільськогосподарська» модель - ефективність якої вимірюється генерованою масою прибутку та підвищенням рівня технічної продуктивності сільського господарства. діяльність, включаючи виробництво або вирощування продуктів рослинного та тваринного походження. При використанні цього підходу основним завданням сільської політики є забезпечення державної підтримки розвитку села та проведення досліджень, які з часом дозволять, з одного боку, підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва, а з іншого – сформулювати комплекс заходів щодо підтримки сільськогосподарського виробництва на внутрішньому ринку та проведення відповідних торгових операцій. Цей підхід досить поширений у світі і нині використовується в Україні. Однак, як показує досвід країн-членів Євросоюзу, які були соціалістичними державами, він не завжди ефективний в умовах зниження частки сільського господарства у ВВП, посилення глобалізації та підвищення рівня конкуренції. на світових продовольчих ринках;

- «багатофункціональна» модель - заснована на багатоукладності сільського господарства та передбачає, що крім виробництва традиційної сільськогосподарської продукції (продукти харчування, сировину для переробки продуктів тощо) у сільській місцевості розвиваються сільський та екологічний туризм, народні промисли, що позитивно впливає на довкілля та соціально-економічну систему, що безпосередньо впливає на зростання рівня конкурентоспроможності сільської місцевості.

Останнім часом багатофункціональний підхід набуває все більшого поширення в європейських країнах і має високий рівень кореляції з моделлю управління та сталого розвитку сільського господарства. Особливостями багатоукладності є: одночасне існування безлічі комерційних та некомерційних видів діяльності та продукції, що виробляється у конкретній сільській місцевості; деякі нетоварні види товарів та послуг фактично є екстерналіями, тобто для яких ще немає товарних ринків або вони функціонують неефективно.

Досвід країн (різного ступеня соціально-економічного розвитку) показує, що основний лейтмотив економічних реформ і, відповідно, розробка політики розвитку сільських територій з початку ХХ століття. була підтримка агробізнесу та сільськогосподарського виробництва загалом. Пізніше це переросло у розвиток сільської інфраструктури та диверсифікацію сільськогосподарського виробництва [16, с. 400]. Більше того, держави-члени Євросоюзу досягли у цьому значних успіхів. На сьогоднішній день ці країни переглянули свої стратегічні цілі (у стратегії «Європа-2020» та нові пріоритети Спільної сільськогосподарської політики Європейського союзу на 2014–2020 роки) та визначили пріоритетні асигнування у бюджеті Європейського союзу на підвищення добробуту та якості життя сільського населення.

Таблиця 1.1 - Нормативно-правові та адміністративно-інституційні механізми запровадження концепції сталого розвитку в країнах Європи

Країна	Нормативно-правовий документ	Державний орган, відповідальний за сталий розвиток
Франція	Французька дорожня карта ЦСР була затверджена у вересні 2019 р. У 2020 р. прийнятий План дій щодо сталого розвитку та	Міністерство екологічного розвитку відповідальне за сталий розвиток разом із Міністерством Європи та закордонних справ у міжнародному вимірі.

	солідарності, відповідно було наголошено на обов'язковості виконувати ЦСР всіма зацікавленими сторонами	Міжвідомчий делегат із питань сталого розвитку та генеральний комісар із питань сталого розвитку відповідає за розробку та реалізацію дорожньої карти під наглядом Прем'єр-міністра
Фінляндія	Стратегія сталого розвитку: "Фінляндія, яку ми хочемо бачити до 2050 року – зобов'язання суспільства щодо сталого розвитку", яка була прийнята на засіданні Комісії з питань сталого розвитку 20 квітня 2016 р.	Фінська національна комісія з питань сталого розвитку розробила Стратегію сталого розвитку. Офіс Прем'єр-міністра координує реалізацію порядку денного до 2030 р. Задіяні всі міністерства і включені до Мережі координації сталого розвитку з метою посилення узгодженості політики через сектори
Італія	Національна стратегія сталого розвитку була представлена Раді Міністрів та офіційно затверджена Міжвідомчим комітетом з економічного розвитку у 2017 р.	Рада Міністрів здійснює контроль за виконанням Національної стратегії. Головними координаторами стратегії розвитку є Міністерство охорони навколишнього природного середовища, земель і моря, Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва, відповідно, для вироблення внутрішньої та міжнародної політики, а також Міністерство економіки та фінансів для створення синергії з формальною економічною політикою та щорічної оцінки довгострокового впливу бюджету на національне стале благополуччя. Прем'єр-міністр має головну роль у координації та управлінні цією стратегією
Польща	Стратегія відповідального розвитку була затверджена польським урядом у лютому 2017 р.	Міністерство економічного розвитку, координуючи політику розвитку країни, взяло на себе провідну роль у процесі реалізації Порядку денного на 2030 р. у Польщі. Послідовність політики забезпечує Координаційний комітет з питань політики розвитку, Канцелярія Прем'єр-міністра
Німеччина	Німецька стратегія сталого розвитку була прийнята Урядом Німеччини у 2002 р., останнє оновлення відбулось у листопаді 2018 р.	Основна відповідальність за сталий розвиток на національному рівні покладається на Федеральну канцелярію, яка координує всі напрямки політики та забезпечує контроль за всіма урядовими міністерствами

Джерело: [25].

На основі вивченої еволюції наукових підходів, зокрема, описаних у [27; 38], для реалізації політики соціально-економічного розвитку, схваленої урядом, у світі було сформовано кілька моделей розвитку сільських районів та для підтримки її наступності та гармонії екосистеми:

- перша - реалізація безлічі програм підтримки самостійно (притаманних таким країнам, як США, Мексика, Нова Зеландія та ін.);

- друге - механізми та інструменти державної підтримки чітко закріплені у законодавчих актах (ЄС, Канада, Туреччина та ін.).

Децентралізація, яка розпочалася в Україні у 2014 році, не лише відкриває нові можливості для органів місцевого самоврядування, а й створює умови для перегляду існуючої парадигми розвитку села.

Це, насамперед, створення партнерських мереж навколо міст як центрів економічної активності на основі нового територіального планування, що потребує застосування нового концептуального бачення для забезпечення сталого розвитку сільських територій (рис 1.2).

Рис.1.2 – Нове концептуальне бачення сталого розвитку сільських територій

Джерело: [15].

Нове концептуальне бачення має ґрунтуватися на «багатофункціональній» моделі та виходити з таких пріоритетів, як:

- розвиток економіки сільських територій за рахунок стимулювання нетрадиційного сільськогосподарського виробництва, розвиток мережі (у тому числі бізнес-мереж на основі маркетингових проектів) для забезпечення сільськогосподарських інновацій;

- розвиток туристичного потенціалу сільських територій агротуризму, використання лісових, водних та інших природних ресурсів для надання рекреаційних послуг;

- відродження соціальної інфраструктури села для розширення базових соціальних послуг (у тому числі комунікаційних та інформаційних мереж) для економіки сільської місцевості та сільського населення;

- збереження та поліпшення сільської культурної спадщини як активу місцевого розвитку;

- підвищення рівня знань та практичних навичок сільського населення для організації та комерціалізації нетрадиційних видів сільськогосподарського виробництва та установ (у тому числі розвиток мережі сімейних фермерських господарств) для ведення сільськогосподарської діяльності.

Відмінності у системі адресності соціально-економічного розвитку села свідчать про використання різних методологічних та концептуальних підходів до побудови політики їх розвитку, відповідно до якої формуються нормативні пріоритети розвитку села. Таким чином, у державах-членах Європейського Союзу яскраво вираженим пріоритетом є орієнтованість на людину у забезпеченні сталого розвитку сільських територій, чого не вистачає в нинішній національній (українській) моделі розвитку сільських територій. Це вимагає негайного системного впровадження теоретичних та методологічних розробок у країнах-членах ЄС для розробки політики сталого розвитку сільських територій, яка дозволить сформувати високоефективний та водночас конкурентоспроможний сільськогосподарський сектор економіки, що гарантує продовольство та, у певних межах, національну безпеку.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Інструменти реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій

Більшість території України - сільські райони, у яких проживає 31% населення, тому вони вимагають особливої уваги з боку держави. Більшість сільських територій мають досить високий економічний потенціал, але з якихось причин опинилися у стані глибокої кризи, про що свідчить високий рівень безробіття, низька інвестиційна активність суб'єктів господарювання та низка соціальних проблем. З проголошенням незалежності України об'єктом наукового вивчення та державного регулювання залишалося сільське господарство та агропромисловий комплекс, а також питання розвитку села. в основному за рахунок забезпечення діяльності соціальної інфраструктури, розглядалися як похідні від виходу із кризи та забезпечення ефективного функціонування агропромислового виробництва, що підтверджується чинною Концепцією розвитку сільських територій.

Отже, необхідно вдосконалювати механізми реалізації державної політики сталого розвитку села, що впливають на основні тенденції соціально-економічного та екологічного розвитку села [8; 35].

Відповідно до чинного законодавства, у системі державної політики сталого розвитку сільських територій України об'єктом управління, як і раніше, залишаються сільські поселення, у сучасних нормативних правових актах відсутнє визначення поняття «сільська територія», а суб'єктами управління сільською місцевістю є органи місцевого самоврядування і самоорганізації населення. Між суб'єктом та об'єктом існує тісна взаємодія, що здійснюється через прямий та зворотний зв'язок. Поруч із терміном «сільські території» використовується термін «сільська місцевість» - територія, що у віданні сільських і селищних рад. Через правову невизначеність щодо землі юрисдикція органів місцевого самоврядування поширюється тільки на територію населених

пунктів, а за межами населених пунктів перебуває основна частина природних ресурсів, регулювання яких перебуває у компетенції державних органів [37].

Враховуючи нинішній стан села, державна політика сталого розвитку села має охоплювати три галузі: економічну, соціальну та екологічну. З економічної точки зору, враховуючи важливість сільського господарства, слід розрізнити сільськогосподарську політику та політику для розвитку несільськогосподарської діяльності. Основою економічного розвитку є максимальне використання людських та природних ресурсів району для створення робочих місць та забезпечення відповідного рівня добробуту району. Розвиток соціальної сфери має бути спрямовано на покращення умов життя сільського населення, задоволення його потреб.

Отже, реалізація моделі сталого розвитку в Україні потребує залучення складної системи правових, економічних та інших механізмів, головну роль серед яких відіграють організаційно-правові механізми, оскільки через них здійснюються всі регулюючі дії Уряду. у межах економічних, соціальних та інформаційних механізмів (рис. 2.1).

За сукупністю законодавчих актів та їх проектів не видно системної та цілісної державної політики, яка могла б ефективно діяти. Тому ми розглянули правовий механізм формування та реалізації державної політики сільських територій України за допомогою періодизації, виділивши чотири періоди.

Перший період (1990-1999 рр.) - розроблено правові основи місцевого самоврядування та організаційно-інституційне забезпечення його становлення. За цей період було прийнято велику кількість нормативних правових актів, які діють у цей час та практично не коригувалися за роки незалежності відповідно до нових реалій. Тому розвиток села складає недостатній рівень.

Другий період (2000-2005 рр.) – розроблено концепції адміністративно-територіальної реформи, запроваджено повноцінний земельний ринок та розроблено велику кількість державних програм з розвитку аграрного сектору та сільської місцевості.

Рисунок 2.1 - Механізми державної політики щодо сталого розвитку села Примітка. Складено автором.

Третій період (2006–2015 рр.) – розроблено комплексний підхід до побудови місцевого самоврядування, заснований на принципі децентралізації влади та наділення органів місцевого самоврядування ширшими повноваженнями та самоорганізації населення. з одночасним проведенням бюджетних, податкових, адміністративних та територіальних реформ.

Четвертий період (з 2015 р. до теперішнього часу) – основними напрямками реформи мають стати: укрупнення територіальних громад та розширення повноважень місцевої влади; розширення позабюджетних фінансових ресурсів за рахунок бізнесу та іноземних інвестицій, які не заборонені законом.

Періодизація дій щодо формування правового механізму реалізації державної політики сталого розвитку села дозволила впорядкувати чинне законодавство та виявити його недоліки: необхідність модернізації та оновлення низки документів; консолідація категоріального апарату; відсутність спеціального нормативного правового акта щодо реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій, відокремлених від аграрного сектора економіки.

Ефективність функціонування економічного механізму державної політики сталого розвитку села полягає у максимально повному використанні місцевих ресурсів, які інвестуються та мобілізуються з метою отримання прибутку. Залежно від типу сільської місцевості слід також обирати напрямок діяльності тієї чи іншої місцевості. Наприклад, задля забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських територій правильно вибрати такі напрями діяльності: створення кооперативів, розвиток сільськогосподарських підприємств, розвиток фермерських господарств тощо. Для перехідних чи змішаних територій характерні: географічне розташування - передмістя. Для них можливі такі напрями діяльності: залучення бізнес-структур, продаж та оренда земельних ділянок та будівель для ведення комерційної діяльності, створення комунальних підприємств.

І останній тип сільських територіальних спільнот – це території з особливим режимом функціонування (рекреаційний, гірський, прикордонний). Їм характерні такі напрями економічного розвитку як рекламно-інформаційна діяльність та інфраструктурне забезпечення; реалізація транскордонних програм. На сьогоднішній день Уряд України прийняв ухвалу про затвердження Державної програми розвитку прикордонного співробітництва на 2016–2020 роки, яка є пріоритетом для реалізації Політики добросусідства ЄС.

До основних проблем сталого розвитку села належать:

серед соціальних проблем: демографічна криза, безробіття, трудова міграція, занепад соціальної інфраструктури, низька якість життя, низька народжуваність, старіння населення;

- серед економічних проблем: слабка інфраструктура, низький рівень зайнятості у несільськогосподарському секторі, низький рівень матеріально-технічної бази, неефективне використання наявного потенціалу, знос основних фондів;

- серед екологічних проблем: нестача окремих компонентів природних ресурсів, негативні наслідки катастрофи на Чорнобильській АЕС, антропогенне навантаження, низький рівень енергозбереження, недосконале законодавство про державний екологічний нагляд, проблеми з відходами, неефективне використання сільськогосподарських угідь. земля, водопостачання.

Основна проблема сталого розвитку в Україні – досягнення компромісу між трьома цілями: сприяння економічному зростанню та конкурентоспроможності, скорочення соціальної нерівності та збереження бази природних ресурсів. Модель сталого розвитку розглядає ці три цілі як взаємодоповнюючі, а не як такі, що суперечать одна одній.

Основними напрямками вирішення зазначених проблем щодо складових сталого розвитку села є:

- економічна складова - у цьому напрямі основним завданням є диверсифікація сільської економіки, насамперед за рахунок розвитку нетрадиційних видів діяльності у селі, технологічне оновлення галузей аграрного сектору, розвиток інформаційно-консультаційної підтримки сільгоспвиробників, підтримка малого та середнього бізнесу на селі, що, у свою чергу, підвищить конкурентоспроможність сільського господарства та зайнятості населення;

- соціальна складова – пріоритетними завданнями мають стати подолання негативних демографічних процесів у сільській місцевості, відновлення соціальної та транспортної інфраструктури, розвиток зеленого туризму;

- екологічна складова - раціональне використання природних ресурсів, охорона довкілля та забезпечення екологічної безпеки агропромислового виробництва, розвиток рекреаційного потенціалу сільських територій, оптимізація землекористування, удосконалення нормативно-правової бази, адміністративно-господарських методів управління.

Вирішення цих проблем можливе лише за рахунок комплексного механізму реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій, який є сукупністю взаємопов'язаних правових, економічних, організаційних, соціальних та інформаційних засобів та важелів для досягнення наміченої мети. Комплексний механізм повинен забезпечувати взаємодію та цілеспрямованість функціонування суб'єктів та об'єктів державної політики через взаємодію всіх компонентів, що забезпечить досягнення цілей державної політики щодо сталого розвитку сільських територій, сприятиме її підвищенню ефективності.

Напрямами вдосконалення механізмів реалізації державної політики сталого розвитку села є:

- за організаційним механізмом, насамперед, мають бути: упорядковані повноваження між державними адміністраціями та органами місцевого

самоврядування щодо реалізації державної політики. у розвиток сільських районів;

розширено функції та повноваження органів місцевого самоврядування – розробити стратегію розвитку єдиної територіальної спільності, яка формуватиметься на основі аналізу проблем даної території, її ресурсів та, відповідно, формуватиме перспективи розвитку на основі «розумної спеціалізації».

Виділення кожної ОТГ розумної спеціалізації, яка забезпечить досягнення сталого розвитку сільських територій: у первозданному вигляді природних ландшафтів, етнокультурних звичаїв та традицій, характерних для конкретної сільської місцевості;

- за правовим механізмом: необхідно відокремити розвиток села від Міністерства аграрної політики України, уникнути галузевого розвитку села.

Розробити Закон України «Про стійкий розвиток села», де закріпити поняття «села», «державна політика щодо сталого розвитку села» та вказати інструменти та засоби реалізації програми розвитку села. області;

- шляхи вдосконалення економічного механізму реалізації державної політики сталого розвитку села включають: - розширення бюджетної автономії територій; збільшення частки доходу; узгодження програмних заходів, спрямованих на поєднання територіальних, галузевих, державних інтересів.

Удосконалення напрямів державної політики сталого розвитку села в Україні можливе за рахунок законодавчого закріплення засад реалізації державної політики сталого розвитку села з визначенням категоріального апарату, використання комплексного підходу до реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій України, який забезпечить підвищення якості життя людей за рахунок підвищення ефективності функціонування села агропромислового комплексу та розвитку несільськогосподарської діяльності та соціальної інфраструктури, збереження та відновлення природних екосистем.

2.2 Методичні засади забезпечення сталого розвитку територій

Сучасне внутрішнє законодавство в галузі планування та забудови населених пунктів, в основному засноване на застарілому містобудівному законодавстві радянської епохи, зараз зазнає значних змін, спричинених як європейською інтеграцією нашої країни, так і внутрішніми процесами децентралізації. Так, серед позитивних змін у законодавстві експерти відзначають спрощення деяких дозвільних процедур та експертиз у будівництві, персоналізацію відповідальності виконавців робіт, пов'язаних із створенням архітектурних об'єктів, початок оформлення авторських прав на проектно-кошторисну документацію, делегування частини повноважень у галузі містобудування громадським, профспілковим організаціям та органам місцевого самоврядування, створення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру та ін. Усе це наближає нашу державу до провідних

тенденції розвитку витрати ресурсів та часу на планування та реалізацію проектів міського розвитку. Проте низка важливих питань досі повністю не врегульована українським законодавством.

Наприклад, згідно зі ст. 19 Закону України «Про основи містобудування», при розробці та впровадженні містобудівної документації суб'єкти містобудівної діяльності зобов'язані дотримуватись основних завдань та заходів щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів та екологічної безпеки територій [12]. Цей же закон визначає сталий розвиток населених пунктів як соціально, економічно та екологічно збалансований розвиток, спрямований на створення економічного потенціалу, повноцінного довкілля для сучасного та майбутніх поколінь, заснований на раціональному використанні ресурсів, технологічному переозброєнні та реструктуризації підприємств, покращення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної інфраструктури. При цьому необхідність забезпечення координації сталого розвитку населених пунктів у регіонах України з урахуванням державних та громадських інтересів, а також державний контроль законодавчо закріплені. Проте конкретні підходи, методи чи показники оцінки сталого розвитку населених пунктів не визначені ні у містобудівному законодавстві [28], ні в нормативних документах щодо планування та розвитку територій (ДБН В.2.2-12: 2018 «Планування та розвиток» територій»). Вони також відсутні у методиках розробки стратегії розвитку населених пунктів [33]. Отже, існує необхідність удосконалення деяких вітчизняних законодавчих та нормативних документів у галузі планування територіального розвитку з погляду впровадження методів оцінки сталого розвитку [3-4].

Існуючі принципи територіального планування в Україні викладені у ДБН В.2.2-12: 2018 «Планування та розвиток територій». Відповідно до цього нормативного документа планування територіального розвитку здійснюється на основі комплексної оцінки території з урахуванням пріоритетності соціальних та екологічних критеріїв, потенційних ресурсних можливостей та потреб населення. Відповідно до обраних горизонтів стратегічного планування,

розвиток територій планується у кілька етапів - перший етап (5-7 років), розрахунковий період (15-20 років) та необмежена у часі стратегічна перспектива.

Принципи планування розвитку територій містяться у містобудівній документації, яка поділена на документацію державного, регіонального та місцевого рівнів. Якщо проаналізувати вихідні дані, на підставі яких має здійснюватися планування територіального розвитку, то однією з найперспективніших основ для визначення пріоритетних соціальних та екологічних критеріїв, потенційних ресурсних можливостей та потреб населення буде концепція сталого розвитку, яка проголошує збалансований розвиток економічної, екологічної та соціальної сфер як гарантія стабільного та безперервного розвитку різних складних систем.

У поточному часі як певна інформаційна база для планування та розвитку населених пунктів і територій використовуються:

- державні та громадські інтереси (за результатами громадських обговорень) на зазначеній території відповідно до ст. 21 Закону України "Про регулювання містобудування";

- документація з територіального планування вищого територіального рівня (Генеральна планувальна схема території України, планувальні схеми окремих частин території України, територіальні планувальні схеми на регіональному рівні, генеральні плани населених пунктів та ін.);

- оцінка конкурентних переваг, обмежень розвитку, природно-ресурсного, економічного, науково-технічного, туристичного потенціалу, територіальних ресурсів, соціально-інженерної та комунальної інфраструктури, екологічного стану території;

- історико-архітектурні довідкові плани, способи використання пам'яток культурної спадщини, правовий режим археологічної території, що охороняється, план організації території історико-культурного заповідника, план організації історико-культурної охоронюваної території та управління план

(план управління) пам'яток, включених до Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

- відомості про об'єкти природно-заповідного фонду, санітарно-захисні зони від об'єктів, охоронні зони, прибережні захисні зони;

- прогноз демографічного розвитку об'єкта проектування, стратегії та програми соціально-економічного розвитку регіонів та населених пунктів;

- дані державних кадастрів, реєстрів та інформаційних систем.

На думку автора, інформаційна база обмежень розвитку при плануванні та забудові населених пунктів вимагає доповнення результатами оцінки сталості розвитку відповідних міських систем, що проводиться, наприклад, на основі орієнтовного підходу. Для цього можна використовувати розроблену Комісією ООН зі сталого розвитку методологію та набір із 21 індикатора сталого розвитку міст, серед яких виділяються такі основні групи [1]:

- група соціальних індикаторів - зниження рівня бідності; демографічна динаміка та стійкість; підвищення якості освіти, охорони здоров'я;

- група економічних показників - міжнародне співробітництво та місцева політика сталого розвитку; видаткові характеристики; екологічні технології;

- група екологічних показників - якість водних ресурсів та їх доступність; раціональне використання земельних ресурсів; керування вразливими екосистемами; стійке сільське господарство; збереження лісів та біологічної різноманітності; охорона атмосфери, відходи та управління відходами;

- група інституційних показників - облік екологічних проблем під час планування та управління стійким розвитком; національні механізми та міжнародне співробітництво; роль основних популяцій.

Альтернативним методом оцінки стійкості розвитку цьому етапі планування є модель оцінки стійкості розвитку міських систем, описана у публікації [4]. Дана модель дозволяє на основі аналізу коефіцієнтів розвитку трьох основних підсистем міста - соціальної, економічної та екологічної, за розрахованими значеннями коефіцієнтів визначити підсистему, розвиток якої не

збалансовано. та вимагає планування відповідних стратегічних заходів для сталого розвитку.

Згідно з гіпотезою даного дослідження, запропонована інформаційна основа для подальшого стратегічного планування територіального розвитку та формування стратегій регіонального розвитку допоможе усунути суттєві територіальні диспропорції в економічному розвитку країни, суттєві недоліки у територіальній організації суспільства та системі державного управління населених пунктів, а також псування, викликане цими явищами. стан зайнятості, зниження якості життя населення та занепад сільської місцевості. Усі ці фактори визначають основні актуальні проблеми сучасного розвитку територій нашої держави [28].

Далі, на етапі планування «стратегічна перспектива», на основі попередньої комплексної оцінки території з урахуванням принципів сталого розвитку, обрано призначення об'єкта просторового планування, що визначає довгострокову перспективу, бачення свого майбутнього, а також вимагає оцінки здатності стратегічних рішень, що приймаються, забезпечувати сталий розвиток відповідної територіальної одиниці. Основні напрями та основні параметри соціально-економічного та територіального розвитку, що забезпечують реалізацію місії, а також концептуальну модель функціонально-планувальної організації території мають бути обґрунтовані, наприклад, на основі модельного підходу до оцінки сталого розвитку, який передбачає розгляд та оцінку сталості розвитку на основі математичних комп'ютерних моделей на різних рівнях – від локальних міських до планетарних систем. Хоча цей метод отримав конструктивну критику з боку фахівців через його основний принцип побудови моделі розвитку на основі минулих показників, не враховуючи можливості появи нових ключових інновацій та технологій, які можуть суттєво змінити тенденції розвитку, це модельний підхід. це майже єдиним способом прогнозування розвитку складних систем.

На етапі "розрахунковий період" на основі комплексної оцінки території об'єкта територіального планування деталізуються рішення попереднього етапу

стратегічного планування. Рішення, прийняті наступному етапі стратегічного планування у межах розрахункового періоду, мають бути спрямовані на поступову реалізацію стратегічної перспективи. Вони також вимагають оцінки забезпечення сталого розвитку відповідної територіальної одиниці у вибраному горизонті планування. Оцінка розробки у розрахунковому періоді також може бути з використанням модельного підходу. На останньому етапі планування територіального розвитку на горизонті 5-7 років також потрібне дотримання принципів сталого розвитку. Модельний підхід може бути методологічною основою оцінки стійкості розвитку цьому етапі планування. При цьому побудова моделей територіальних та міських систем може здійснюватися з використанням СІМ (від англ. – City Information Modeling) [2].

Модель інтелектуального міста, побудована у віртуальному просторі, потенційно може бути використана не тільки для більш ефективного просторового планування відповідно до опулярної концепції «розумного міста» та моделювання різних аспектів, таких як автомобільний рух, енергоефективність та вплив природних та антропогенних факторів. Інформаційні моделі дозволяють створювати будь-які віртуальні стратегічні моделі розвитку територій та визначати результуючі техніко-економічні, екологічні та соціальні показники, які можна використовувати для оцінки здатності відповідної стратегії забезпечити стійкий розвиток досліджуваної території у короткостроковому обрію планування. Загальні методологічні принципи реалізації концепції сталого розвитку на процесі стратегічного планування розвитку територій викладено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Імплементация концепції сталого розвитку у процес стратегічного планування розвитку територій України

Етап стратегічного планування територіального розвитку	Горизонт планування	Підходи оцінки сталого розвитку
Підготовчий етап: інформаційна база планування	Відсутній	Індикативний підхід
Стратегічна перспектива	Не обмежений	Модельний підхід

Розрахунковий період	15-20 років	Модельний підхід
Перший етап	5-7 років	Модельний підхід на основі інформаційної моделі міста (СІМ)

Джерело: [3].

Запропоновані у дослідженні методичні засади забезпечення сталого розвитку населених пунктів та територій дозволяють запровадити концепцію сталого розвитку на існуючі принципи територіального планування в Україні. Доповнення інформаційної бази стратегічного планування розвитку та забудови територій результатами оцінки стійкості розвитку відповідних територіальних систем та використання певних методів оцінки стійкості розвитку на всіх етапах стратегічного планування, допоможе зняти існуючі гострі проблеми розвитку територій країни та уникнути цих проблем у майбутньому. Одним із найперспективніших методів оцінки стійкості розвитку в короткостроковому горизонті планування є створення віртуальних стратегічних моделей розвитку територій із використанням технологій СІМ. Саме використання технологій СІМ для побудови моделей оцінки стійкості розвитку міських територій може бути напрямком для подальших наукових досліджень з обраної теми.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Диверсифікація як інструмент забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації

Ми вважаємо, що парадигма сталого розвитку сільських територій має ґрунтуватися на розробці концепції диверсифікації розвитку цих територій, побудованої на засадах комплексності, міждисциплінарності та синергії, яка спрямована на ефективне використання існуючих та потенційних можливостей для сільської місцевості. розробка; посилення конкурентних переваг цих територій та досягнення екологічної безпеки в умовах децентралізації. У дослідженні проаналізовано сталий розвиток сільських територій в умовах децентралізації на основі застосування методів, що ґрунтуються на визначенні приватних індексів соціального розвитку, економічної та екологічної ситуації та розрахунку на їх основі інтегрального індексу сталого розвитку сільських територій України [36].

Обґрунтовано, що у сільській місцевості диверсифікація заснована на переміщенні ресурсів у нові напрямки сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності. Отже, розширення асортименту та ринків збуту сільськогосподарської продукції, органічного виробництва, вирощування нішевих культур сприятиме диверсифікації сільськогосподарського виробництва на основі сталого розвитку та збільшення експорту, розширення зайнятості та, як наслідок, доходів сільського населення.

Для виявлення напрямків диверсифікації розвитку села в умовах децентралізації проведено класифікацію його видів за сферами впливу, що наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Взаємозв'язок видів та напрямів диверсифікації розвитку сільських територій в умовах децентралізації

Вид диверсифікації	Характеристика особливостей диверсифікації			Напрямок диверсифікації розвитку сільських територій в умовах децентралізації
	на рівні держави	на рівні сільської території	на рівні підприємства	
Галузева	Розвиток та підтримка сільськогосподарського та несільськогосподарського виробництва, розробка регіональної стратегії на засадах смарт спеціалізації, виокремлення пріоритетних галузей розвитку для сільських територій		Розвиток на базі підприємства пов'язаних або непов'язаних між собою напрямів діяльності, розширення ринків збуту та асортименту продукції	Диверсифікація сільськогосподарського виробництва
				Диверсифікація несільськогосподарської діяльності
Фінансово-інвестиційна	Формування Державного та обласних бюджетів, розподіл коштів між регіонами та пріоритетними галузями, міжнародна фінансова співпраця, здійснення форвардних закупівель	Формування місцевих бюджетів, розподіл коштів між пріоритетними галузями на рівні ОТГ, залучення коштів міжнародних організацій, юридичних та фізичних осіб, проектне фінансування	Перерозподіл фінансових ресурсів (прибутку, статутних та пайових внесків) між підрозділами підприємства, залучення коштів інших організацій (інвестицій, кредитів)	Диверсифікація джерел фінансування розвитку сільських територій
Організаційно-правова	Підтримка створення юридичних та фізичних осіб на сільських територіях, перереєстрація підприємств у фермерські господарства, формування кластерів для співпраці ОТГ з метою розвитку пріоритетних галузей економіки		Перехід в іншу організаційно-правову форму господарювання, створення інтеграційних структур	Диверсифікація організаційно-правових форм господарювання

Примітка. Складено за даними [36].

Всі види диверсифікації доповнюють один одного та взаємопов'язані. Ми пропонуємо такі напрями диверсифікації сталого розвитку сільських територій за умов децентралізації, як:

- диверсифікація сільськогосподарського виробництва;

- диверсифікація несільськогосподарської діяльності;
- диверсифікація організаційно-правових форм управління;
- диверсифікованість джерел фінансування розвитку села.

Зазначимо, що вибір того чи іншого напрямку диверсифікації розвитку села має відповідати розумним соціальним, економічним та екологічно орієнтованим стратегічним цілям. Таким чином, результати соціально орієнтованої диверсифікації виражаються у збільшенні зайнятості у сільській місцевості, подоланні бідності, розвитку соціальної інфраструктури, підвищенні якості послуг, забезпеченні засобів для існування сільських мешканців, підвищенні освітнього та культурного рівня сільського населення.

У свою чергу, економічно орієнтована диверсифікація спрямована не лише на отримання прибутку, а й на збільшення сільськогосподарського та несільськогосподарського виробництва, досягнення продовольчої та економічної безпеки, підвищення конкурентоспроможності продуктів та послуг, створення умов для залучення інвестицій. Результатами екологічно орієнтованої диверсифікації є раціональне використання, охорона та відтворення природних ресурсів; розповсюдження органічної продукції; зниження руйнівної дії на навколишнє середовище. У той самий час, на відміну результатів економічно орієнтованої диверсифікації сільського розвитку, ефект соціально і екологічно орієнтованої диверсифікації може лише частково приймати грошову форму.

Узагальнюючим критерієм, що характеризує сталий розвиток села, є якість життя, параметром сталого розвитку села - загальний приріст сільського населення.

У 2018 році в Україні відбулося загальне скорочення сільського населення на 118,9 тис. осіб за рахунок природного (108,2 тис.) та міграційного (10,7 тис.) скорочення. Міграційний приріст сільських жителів спостерігався у Київській (13,7 тис.), Львівській (1,9 тис.), Волинській (0,6 тис.) та Одеській (0,2 тис.) областях, а в інших регіонах спостерігалось скорочення сільських мешканців за рахунок міграції.

Основна проблема сільських жителів у тому, що їхнє матеріальне становище важче, ніж у міського населення. Про низький рівень життя сільських жителів України свідчить такий показник, як частка населення із середньодушовим грошовим доходом на місяць нижча від фактичного прожиткового мінімуму: якщо в Україні у 2018 році – 38,6%, то у сільській місцевості – 48,4%. Рівень безробіття у сільській місцевості у 2018 році становив 9,2%, що на 0,7% менше, ніж у 2017 році. Найвищий рівень безробіття був зареєстрований у Донецькій та Полтавській областях, а найнижчий – у Чернівцях.

Порівняно з основними цілями диверсифікації сільськогосподарського виробництва та несільськогосподарської діяльності диверсифікація організаційно-правових форм господарювання носить переважно економічний характер і спрямована насамперед на отримання економічного ефекту – прибутку. Проте диверсифікація організаційно-правових форм управління сприяє розширенню потенційних можливостей бізнес-структур та дотримання принципів соціального та екологічного менеджменту.

Важливе значення має посилення соціальної, економічної та екологічної відповідальності підприємництва сільській місцевості. Це включає баланс інтересів усіх зацікавлених сторін, інвестування доходів у соціальну сферу, участь у соціальних проектах, виробництво екологічно чистих продуктів харчування, раціональне використання природних ресурсів, безвідходне виробництво та видалення відходів. Диверсифікація джерел фінансування розвитку села спрямована на залучення не лише бюджетних коштів, а й коштів фізичних та юридичних осіб, міжнародних фондів для фінансування проектів соціального, економічного та екологічного розвитку сільських спільнот.

Як бачимо, диверсифікація - це ефективний інструмент для досягнення стратегічних цілей сталого розвитку і посилення конкурентних переваг сільських територій в умовах нестабільності та навколишнього середовища, що швидко змінюється. Залучення інвестицій у розвиток села та їх різносторонній розвиток з урахуванням регіональної специфіки сприятиме створенню робочих місць;

зростання доходів сільських жителів; відродження місцевих ремесел, звичаїв та ремесел, благоустрій сіл та зміна свідомості селян.

В результаті дослідження обґрунтовано концепцію багатогалузевого розвитку сільських територій у контексті досягнення цілей їх сталого розвитку. Виявлено, що на вибір того чи іншого напрямку диверсифікації розвитку (сільськогосподарське виробництво, несільськогосподарська діяльність, організаційно-правові форми господарювання, джерела фінансування розвитку села) впливають внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх факторів відносяться соціальні (структура сільського населення, умови життя, ситуація на ринку праці, стан соціальної інфраструктури), економічні (наявність земель сільськогосподарського призначення, стан диверсифікації сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності, інвестиції в економічний розвиток, рівень та структура доходу домогосподарства у сільській місцевості). територій), екологічна) (рівень забруднення повітря, ситуація з відходами, використання прісної води, добрив у ґрунті, виробництво та відновлення лісів, рівень інвестицій в охорону навколишнього середовища). До зовнішніх факторів, що впливають на сталий розвиток сільських територій, відносяться: політична ситуація в країні та світі; наслідки та результати процесу децентралізації; ефективність державних програм підтримки розвитку села та сільського господарства; рівень попиту та пропозиції на товари та послуги, що виробляються на території тощо.

3.2. Обґрунтування економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій

Розробка організаційно-економічного механізму реалізації стратегії розвитку сільських територій України має базуватися на взаємній координації економічних, соціальних та екологічних аспектів, що сприятиме формуванню суспільних відносин на основі сталості, соціальне партнерство, культурно-моральні норми, екологічно чисте природне середовище тощо. Досліджуючи сутність та принципи сталого розвитку, варто зазначити, що концепція сталого

розвитку сільських територій ґрунтується на здатності території не стільки повертатися у вихідний стан після неспокійних управлінських дій, скільки в набутті якісного переходу в новий якісний стан, пов'язаний насамперед із стійким і стабільне покращення якості життя тих, хто проживає на цій території території.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. №995-р затверджено Концепцію розвитку сільської місцевості, яка визначає основні пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки сільськогосподарських та сільський сектор держави для функціонування в умовах європейської інтеграції [17]. Проте в рамках існуючої галузевої системи аграрного менеджменту, відомчих підходів та прикладних технологій управління галузевим та регіональним розвитком за принципом «зверху вниз», розвиток багатофункціонального сільського господарства, що забезпечить розвиток конкурентоспроможного агропромислового комплексу. -промислове виробництво та соціально-економічний розвиток сільської місцевості, неможливо. Оскільки Україна обрала євроінтеграційний шлях розвитку, видається доцільним розробити організаційно-економічний механізм реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій, яка базуватиметься на територіально інтегрованому підході, який використовується в країнах ЄС.

У 2016 р. науковцями Національної академії аграрних наук розроблено ще один документ – Проект Стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 р. [29].

Метою Стратегії є розвиток сільського господарства як високоефективної галузі економіки, конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечення продовольчої безпеки держави, виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції в обсягах, достатніх для забезпечення потреб населення. населення та переробна промисловість, надійна економічна основа соціально-економічного розвитку українського села.

За період ринкових перетворень змінилася не лише структура сільськогосподарського виробництва, а, перш за все, виробничо-економічні

відносини та соціально-економічний розвиток сільської місцевості в цілому, що вимагало запровадження адекватної системи управління та відповідної організаційної та економічної механізми реалізації розроблених стратегій (рис. 3.1).

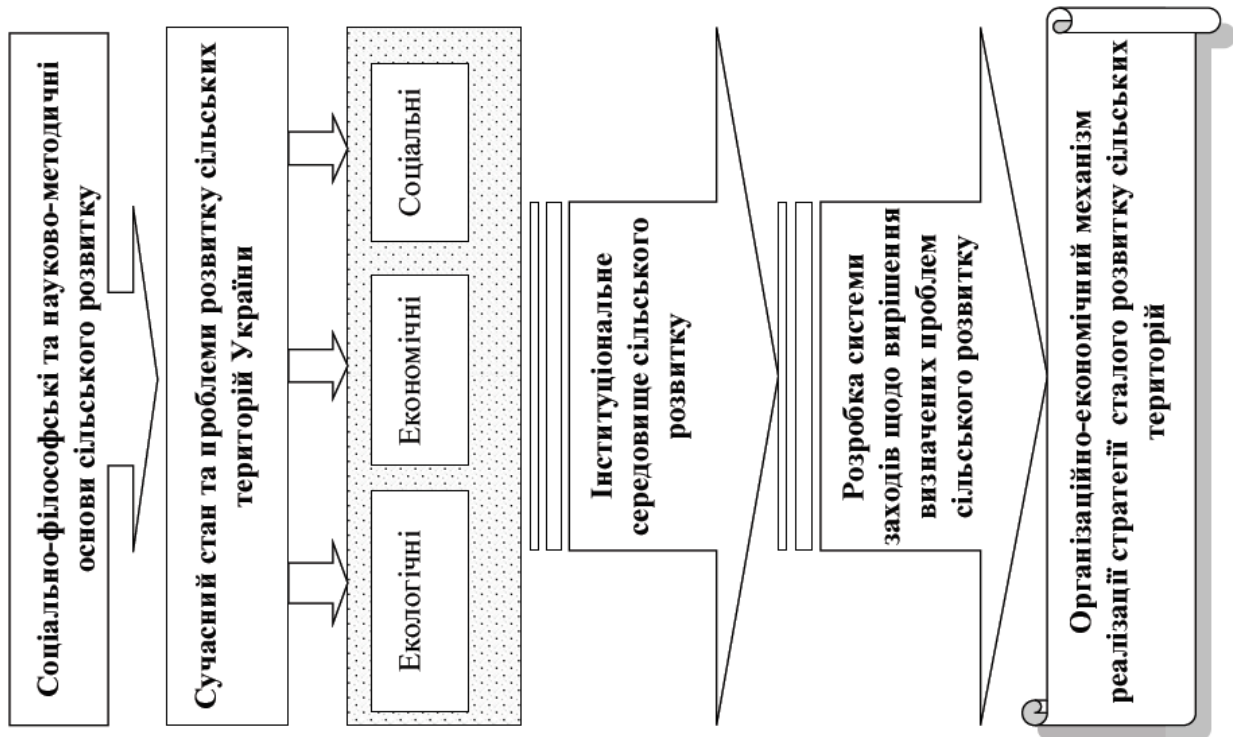

Рис. 3.1. Концептуальні основи розробки механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій

Примітка. Складено автором.

Під організаційно-економічним механізмом реалізації стратегії сталого розвитку села розуміють сукупність організаційно-економічних методів та відповідних обґрунтованих управлінських дій (рішень) та інструментів впливу на розвиток соціально-екологічної та економічної системи села, території України з метою забезпечення досягнення її стратегічних цілей і завдань.

Стратегічною метою розвитку сільських територій України на сучасному етапі є формування якісного життєвого середовища, підвищення рівня зайнятості населення, зміцнення сільських громад, збереження довкілля та традиційних сільських ландшафтів, виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, сировини, матеріалів та продуктів харчування, задоволення інших потреб населення та забезпечення надання широкого спектру

комунальних послуг тощо. Отже, зазначений механізм враховує не лише об'єктивну потребу змін на селі, а й реальну можливість практичної реалізації. реалізація, завдяки об'єднанню зусиль держави, регіональних та місцевих органів влади та самоврядування, а також територіальних громад для вирішення проблем сільської місцевості в умовах децентралізації.

Викладене дозволяє класифікувати методи реалізації стратегії та вирішення соціально-економічних проблем розвитку сільських територій у такий спосіб (рис. 3.2).

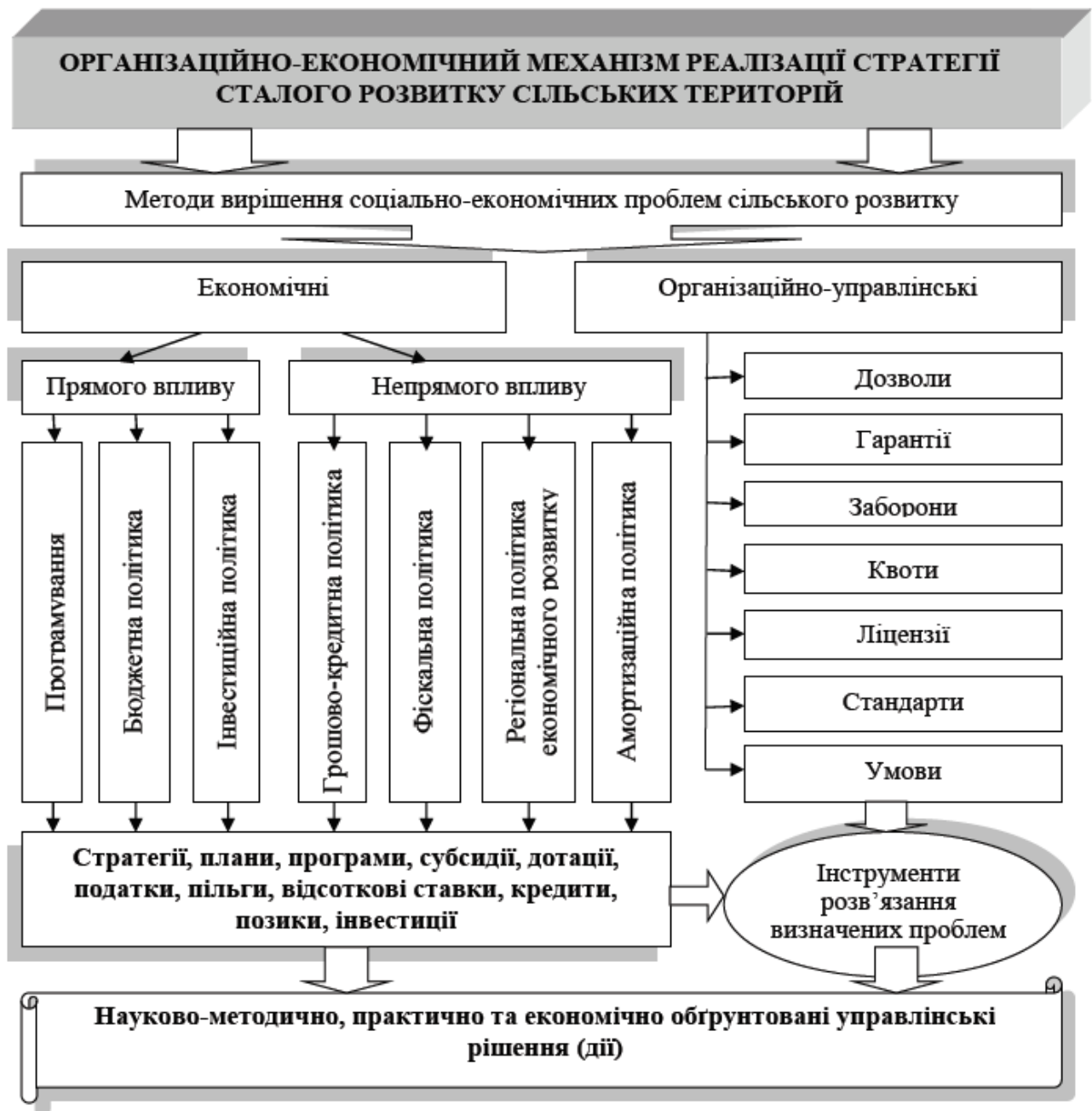

Рис. 3.2. Методи та засоби вирішення соціально-економічних проблем розвитку села

Примітка. Складено автором.

1. Економічні, що впливають на певні характеристики виробничо-економічних процесів, що відбуваються в аграрному секторі:

- програмування, що реалізується у вигляді довгострокових документів (стратегій) та короткострокових планів (програм) соціально-економічного розвитку сільськогосподарської галузі. сільські території окремих адміністративних одиниць (областей), районів, об'єднаних територіальних громад, сільських рад тощо);

- бюджетна політика, яка реалізується за допомогою двох основних засобів – регуляторно-розрахункових механізмів та спеціальних бюджетних режимів розвитку сільських територій;

- фіскальна політика - реалізується через податкову систему та відповідну систему видатків;

- грошово-кредитна політика, орієнтована на підтримку розвитку сільських територій як пріоритетного напрямку аграрної політики держави;

- інвестування, що полягає у інвестуванні коштів як у експортоорієнтовані галузі аграрного сектору (виробництво зерна, вирощування олійних культур, птахівництво), так і в галузі, що забезпечують диверсифікацію сільського господарства (садівництво, ягідництво, квітникарство, дизайн сільські садиби тощо);

- амортизаційна політика, суть якої полягає у встановленні прискорених строків та підвищенні норм амортизації за використання основних виробничих і невиробничих фондів сільськогосподарського та соціального призначення.

2. Організаційно-управлінські, які полягають у створенні державними та регіональними органами влади стабільної нормативно-правової бази для господарських угод, захисті конкурентного середовища, збереженні прав власності на землю та майно та можливостей для прийняття науково обґрунтованих та управлінських ефективних рішень. Вважаємо, що, у свою чергу, вищезазначені методи слід поділити на 2 групи:

- методи прямого впливу, що передбачають таке регулювання розвитку сільських територій з боку держави, в якому суб'єкти агросфери (підприємства

всіх організаційно- та правові форми господарювання, фермерські господарства та сільські господарства) змушені приймати рішення не на основі самостійного економічного вибору, а на відповідних державних замовленнях;

- методи непрямого впливу, що полягають у створенні державою необхідних передумов для того, щоб при самостійному виборі ці суб'єкти господарювання обрали ті організаційно-економічні рішення, які відповідають цілям аграрної політики та стратегії розвитку сільських територій.

У контексті даного дослідження слід зазначити, що наша держава обрала євроінтеграційний шлях розвитку. Тому доцільно переходити до реалізації політики на основі територіального комплексного підходу, який успішно застосовується у спільній аграрній політиці країн ЄС. Необхідно перебудувати систему державного, місцевого самоврядування та громадського управління сільським господарством та селом на засадах децентралізації, відпрацювати організаційно-господарський механізм на основі мікроекономічного попиту і на цій основі раціонально поєднати територіально самоуправління. -управлінські та галузеві системи управління комплексним розвитком територій [29, с. 18]. Для забезпечення сталості розвитку сільських територій необхідно впроваджувати такі заходи та приймати такі управлінські рішення, які б дозволяли комплексно реалізовувати цілі трьох його складових і, як наслідок, ефектів мультиплікації та синергії. , дають найвищий результат.

Отже, організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій – це система політико-правових, соціально-економічних, екологічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення пропорційних, незворотних і стабільних прогресивних змін у виробничих, соціальних і екологічних сферах, які відбуваються в кожній сільській місцевості країни.

Основні елементи механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій на сучасному етапі: формування інституційного простору, що відповідає цілям економічного, соціального та екологічного розвитку; ефективне функціонування суб'єктів господарювання, розташованих у сільській місцевості;

створення сприятливих умов для вітчизняного та іноземного підприємництва, зростання інвестицій; посилення економічного та соціального розширення, вирішення проблеми демографічної безпеки; розвиток громадського самоврядування на основі децентралізації, що передбачає максимальне наближення органів місцевої влади до сільської громади, підвищення якості управлінських послуг та залучення місцевих жителів до процесу прийняття рішень для розвитку кожного окремого сільського територіального суспільства. Тому в Україні для забезпечення сталого розвитку сільського господарства та села доцільно раціонально поєднувати територіально-самоврядну систему управління розвитком сільських територій та галузеву систему управління розвитком агропромислового виробництва на основі децентралізація влади та євроінтеграція.

3.3. Пріоритети розвитку інфраструктури сільських територій як складової забезпечення сталого розвитку

Аграрний сектор впливає на розвиток інфраструктури в сільській місцевості України. Хоча сьогодні для нього характерні незначні позитивні зміни, покращення інфраструктури сільської місцевості (рис. 3.3) не відбувається, і вирішення цього питання залишається важливою проблемою у державі.

Рисунок 3.3 - елементи інфраструктури сільської місцевості.
Джерело: [32].

Сільська місцевість - це просторова основа виробництва, але й природне середовище і місце діяльності. Тому ефективність використання території залежить від людини, її культурного та освітнього рівня, професійної підготовки, політичної активності, навичок, мотивації, бажання та вміння працювати та управляти [18, с.30-34].

Ефективний розвиток села визначається багатьма складовими, одна з яких – соціальна інфраструктура. Останні з мас задовольняють життєві потреби провідної продуктивної сили суспільства - людини і цим сприяють розвитку сільського господарства.

Наявність ефективно функціонуючої соціальної інфраструктури у сільській місцевості одна із визначальних чинників як соціальної стабільності, а й ефективного управління економікою. Відсутність важливих структурних елементів соціальної сфери, зокрема належних освітніх, медичних, культурних послуг, крім того, відсутність якісних побутових умов на робочих місцях з причини масового відтоку робочої сили із сільської місцевості в умовах занепаду сільської місцевості [19].

Сільські райони стали центром підвищеної економічної активності, і їхня інвестиційна привабливість також підвищилася. У розвитку села існує низка нагальних проблем, які не лише залишилися у спадок від колишньої адміністративної системи, а й виникли внаслідок індивідуальних помилок у їхньому реформуванні, непослідовності у проведенні реформ (рис. 3.4) [32].

Рисунок 3.4 – Проблеми розвитку сільського господарства села
Джерело: [32].

Сьогодні вирішуються проблеми розвитку села та їх ефективного функціонування, та водночас. фарбування їх інфраструктури, можливе впровадження несільськогосподарських видів діяльності, зокрема - агротуризму та ін. Численні дослідження показують, що існує позитивна кореляція між зайнятістю в несільськогосподарському секторі та:

вищим рівнем доходів сільських сімей:

найкращою здатністю диверсифікувати джерела доходу;

висока продуктивність сільськогосподарської діяльності.

Інші дослідження зайнятості в несільськогосподарському секторі виявили позитивний взаємозв'язок між покращенням несільськогосподарської діяльності, доходом та рівнем освіти;

якісний доступ до інфраструктурних послуг;

якість, цілі та організація послуг;

можливості, створені внаслідок реалізації політики місцевого, регіонального та національного уряду;

доступ до кредитних та фінансових послуг.

Впровадження несільськогосподарської діяльності на селі – один із способів вирішення сучасних проблем розвитку села.

На основі досвіду Європейського Союзу у просуванні розвитку несільськогосподарської економічної діяльності у сільській місцевості, необхідно виділити такі основні потенційні напрями:

діяльність у галузі сільського (зеленого) туризму;

виробництво енергії на основі відновлюваних джерел:

діяльність у галузі культури, мистецтва та національно-етнічної спадщини:

землеустрій та озеленення;

розвиток соціальних послуг;

здійснення віддаленого надання послуг (інформаційних, торгових, дослідницьких та ін.) з використанням мережі Інтернет.

Як зазначає І. Гончарук, невід'ємною частиною розвитку «зеленого бізнесу» є екологічні інновації – інновації для сталого розвитку, зокрема це продукти, процеси, організаційні зміни, інституційні чинники «озеленення» економіки. розвитку несільськогосподарської економічної діяльності сільські райони України. Крім того, поняття «зелений бізнес» уособлює впровадження різних «зелених» інновацій, які сприяють впровадженню «зеленої економіки» як організаційно-економічного механізму досягнення стабільності, вирішення глобальних проблем розвитку села.

Досвід Ірландії показує, що саме державна політика є ефективним засобом сприяння процвітанню та добробуту сільських мешканців, зміцненню сільських цінностей. Ці елементи засновані на прийнятті державою відповідних програм (декларацій), які сприятимуть інвестиціям у життєві здібності та ролі, які потрібно буде піти у сільські райони, а також збереження довкілля у сільській місцевості, ефективне управління природними ресурсами. Крім того, вони сприятимуть збільшенню знань та впровадженню інновацій, підвищенню ефективності управління сільськими районами та зниженню тиску з боку податкових служб.

За словами Філіпа Леуба, сільські райони в державах-членах Ради Європи характеризуються соціальною, економічною та екологічною різноманітністю. Ці невідповідності стали більш очевидними після фінансової кризи 2008 року. Сьогодні сільські європейські регіони стикаються із проблемою територіальної згуртованості, соціальної стійкості, можливостей працевлаштування та розвитку інфраструктури. На засіданні Конгресу держав-членів Ради Європи 19 жовтня 2017 р. було запропоновано розробити нові стратегії розвитку сільських регіонів, які будуть адаптовані до специфіки сільських територій та сучасних умов їх проживання. існування. Ця стратегія буде заснована на інвестиційному підході, який покращить інфраструктуру та добробут сільських жителів у країнах Ради з сиропам.

Також соціально-економічна ситуація у сільській місцевості України вимагає термінового виходу із системної кризи та вирішення соціальних проблем українського селянства. Пріоритетним завданням є підвищення рівня та якості життя населення країни, зокрема, у сільській місцевості, прикраса його загального добробуту та збагачення духовно-моральними цінностями. Результат - розвиток вільної, гуманної та відповідальної людини. Такий підхід базується на формуванні ефективного трудового потенціалу регіону, який стане локомотивом розвитку інфраструктури у сільській місцевості.

Вивчаючи аграрний потенціал тієї чи іншої регіону, можна стверджувати, що він здатний задовольнити потреби як власного населення, а й сформувати експорт агропромислової продукції. Для цього необхідно наголосити на експорті сировини, а також на продаж нових продуктів харчування на зовнішніх ринках. Тому розвиток сільської інфраструктури та підтримка сільського господарства мають бути одним із ключових напрямів державної політики.

Досвід показує, що аграрна політика неспроможна повною мірою вирішити проблеми розвитку сільських поселень. Пожвавлення українського села можливе завдяки державній підтримці аграрного сектору у поєднанні з розвитком села. Проте не слід ігнорувати важливість удосконалення аграрного

сектору для вирішення питань відродження села, оскільки саме він створює економічну основу для процвітання сільських поселень [26].

Нині пріоритетним завданням органів державної влади та місцевого самоврядування є соціальне відродження села. (Основні умови розвитку села викладені у новій редакції Концепції Державної цільової програми сталого розвитку села на період до 2021 року. Однією з умов розвитку села є те, що основою відродження села має стати розвиток бази для серйозних соціально-економічних перетворень на селі та забезпечення гідних умов життя населення [20].

На думку М. Жибак, на сучасному етапі проблеми невідповідності рівня розвитку українського аграрного сектору та сільської місцевості в цілому світовому рівню та стандартам країн ЄС залишаються невирішеними., особливо в контексті внутрішньої підтримки сільгоспвиробника, відрізняється невідповідністю

Нова епоха вимагає нових форм соціальної та територіальної організації, її завдання - винайти їх на основі успішного систематизованого досвіду. якийсь розвиток і будуть засновані на принципах міського та сільського балансу [30; 35].

Загалом Україна має сприятливі географічні, кліматичні, ресурсні та інші передумови для розвитку сільських територій, тому потенційно здатна стати державою із пріоритетним розвитком аграрного сектору та одним із світових постачальників органічних продуктів харчування на світові ринки. .

З проведених досліджень можна дійти невтішного висновку, що рівень інфраструктури у сільській місцевості одна із важливих внутрішніх чинників якості та рівня життя сільського населення. Сьогодні стан інфраструктури сільської місцевості великою мірою залежить розвитку сільськогосподарського виробництва. Поєднання спільних зусиль держави, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання є джерелом фінансового розвитку інфраструктури села. Крім того, сприяння розвитку несільськогосподарської економічної діяльності у сільській місцевості має бути ключем до ефективного розвитку сільської інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Під сільською місцевістю ми розуміємо просторову основу розселення населення, сільськогосподарського виробництва та іншої діяльності на селі, сільських поселеннях, використання природних ресурсів у процесі життя. Особливості їх розвитку визначаються місцевими та регіональними, національними, глобальними умовами та факторами. До регіональних належать, насамперед, просторові умови проживання, природні умови та ресурси функціонування, спеціалізація сільськогосподарського виробництва та наявність супутніх чи альтернативних видів діяльності, форми сільських поселень (села, села, селища), населення сіл, забудова. місцевого самоврядування.

Національні фактори включають державну аграрну політику та політику розвитку сільських територій (незалежну або частину аграрної), систему розселення, територіальну та адміністративну структуру, рівень економічного розвитку, рівень та якість життя, соціальні, екологічні та економічні пріоритети та інтереси національного розвитку. Глобальні чинники формування та розвитку сільських територій формують глобальні тенденції скорочення сільського населення, сільських поселень та сільського способу життя, індустріалізації сільськогосподарського виробництва, розвитку альтернативних видів діяльності, глобальних проблем використання ресурсів, особливо землекористування, глобальної продовольчої проблеми.

З огляду на винятково високий потенціал аграрного сектору національної економіки, унікальне поєднання природно-кліматичних умов та геостратегічного становища, наявність чорноземів, традицій у галузі сільського господарства, тваринництва, рослинництва, що забезпечують сталий економічний розвиток, розвиток сільського господарства та села має стати одним із головних пріоритетів держави. Вирішення цієї складної проблеми вимагає законодавчої активізації, що сприяє постійному розвитку сільського господарства (сільського господарства та сільських територій), створення нормативних передумов для розробки та реалізації відповідних програм виконавчої влади. Певним титанічним зрушенням у цьому напрямі стала

підтримка Національною радою реформ тексту та плану дій щодо реалізації Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, але на сьогодні вона не набула широкого поширення, статус чинного нормативного документа, що визначає «маяки» для подальших нормативних досягнень у галузі сталого розвитку сільських територій загалом та окремих секторів сільського господарства зокрема.

Сталий розвиток села в цілому та сільській місцевості зокрема визначається поєднанням соціально-економічних та природно-екологічних факторів у галузі: збереження та розвитку мережі поселень та сіл; системи управління розвитком села для забезпечення пріоритетності розвитку сільського господарства та села; покращення демографічної ситуації у селі; розвиток підприємництва; вирішення проблем працевлаштування на селі; розвиток транспорту та комунікацій; пільги на електроенергію; розвиток аграрної освіти та науки, агроконсультаційна діяльність; медичне обслуговування; державне регулювання аграрного ринку; розвиток організаційно-правових форм управління; ринок матеріально-технічних ресурсів та послуг; Зовнішньоекономічна діяльність; забезпечення безпеки та якості харчових продуктів; розвиток тваринництва; контроль якості продуктів харчування та кормів; здоров'я тварин; рослинництво; рибна промисловість; землеустрій; розвиток ринку фінансових послуг; система оподаткування і це далеко не повний перелік факторів.

У світовій практиці державного регулювання склалися два альтернативні підходи до забезпечення цього процесу: перший – директивний (заснований на державній власності на просторові ресурси та ідеї комплексного централізованого планування) без врахування інтересів суб'єктів планування); другий - індикативне планування (засноване на обмеженому державному втручанні в економіку, різноманітності форм власності, оптимізації та узгодженні інтересів суб'єктів планування).

Дослідження літературних джерел [22; 39, с.87-99] та практика сільськогосподарського планування дозволяє зробити висновок про значну

схожість теоретичних підходів (усунувши на практиці директивне планування, наша країна, замість того, щоб звернутися до розробок вітчизняних учених та зарубіжного досвіду, категорично відмовилася від модель наскрізного планування та проголосувало) в Україні з індикативними моделями планування, які у розвинених країн світу.

Систематизація та вивчення досвіду країн-членів Євросоюзу вказує на необхідність подальших теоретичних розробок у реформуванні аграрної політики, їх практичного втілення у ефективну модель розвитку села як основного напрямку державного впливу на сталість аграрної політики. онтогенез сільської місцевості.

Нове концептуальне бачення має ґрунтуватися на «багатофункціональній» моделі та виходити з таких пріоритетів, як:

- розвиток економіки сільських територій за рахунок стимулювання нетрадиційного сільськогосподарського виробництва, розвиток мережі (у тому числі бізнес-мереж на основі маркетингових проєктів) для забезпечення сільськогосподарських інновацій;

- розвиток туристичного потенціалу сільських територій агротуризму, використання лісових, водних та інших природних ресурсів для надання рекреаційних послуг;

- відродження соціальної інфраструктури села для розширення базових соціальних послуг (у тому числі комунікаційних та інформаційних мереж) для економіки сільської місцевості та сільського населення;

- збереження та поліпшення сільської культурної спадщини як активу місцевого розвитку;

- підвищення рівня знань та практичних навичок сільського населення для організації та комерціалізації нетрадиційних видів сільськогосподарського виробництва та установ (у тому числі розвиток мережі сімейних фермерських господарств) для ведення сільськогосподарської діяльності.

Відмінності у системі адресності соціально-економічного розвитку села свідчать про використання різних методологічних та концептуальних підходів

до побудови політики їх розвитку, відповідно до якої формулюються нормативні пріоритети розвитку села. Таким чином, у державах-членах Європейського Союзу яскраво вираженим пріоритетом є орієнтованість на людину у забезпеченні сталого розвитку сільських територій, чого не вистачає в нинішній національній (українській) моделі розвитку сільських територій. Це вимагає негайного системного впровадження теоретичних та методологічних розробок у країнах-членах ЄС для розробки політики сталого розвитку сільських територій, яка дозволить сформувати високоефективний та водночас конкурентоспроможний сільськогосподарський сектор економіки, що гарантує продовольство та, у певних межах, національну безпеку.

Удосконалення напрямів державної політики сталого розвитку села в Україні можливе за рахунок законодавчого закріплення засад реалізації державної політики сталого розвитку села з визначенням категоріального апарату, використання комплексного підходу до реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій України, який забезпечить підвищення якості життя людей за рахунок підвищення ефективності функціонування села агропромислового комплексу та розвитку несільськогосподарської діяльності та соціальної інфраструктури, збереження та відновлення природних екосистем.

Запропоновані у дослідженні методичні засади забезпечення сталого розвитку населених пунктів та територій дозволяють запровадити концепцію сталого розвитку на існуючі принципи територіального планування в Україні. Доповнення інформаційної бази стратегічного планування розвитку та забудови територій результатами оцінки стійкості розвитку відповідних територіальних систем та використання певних методів оцінки стійкості розвитку на всіх етапах стратегічного планування. допоможе зняти існуючі гострі проблеми розвитку територій країни та уникнути цих проблем у майбутньому. Одним із найперспективніших методів оцінки стійкості розвитку в короткостроковому горизонті планування є створення віртуальних стратегічних моделей розвитку територій із використанням технологій СІМ. Саме використання технологій СІМ

для побудови моделей оцінки стійкості розвитку міських територій може бути напрямком для подальших наукових досліджень з обраної теми.

В результаті дослідження обґрунтовано концепцію багатогалузевого розвитку сільських територій у контексті досягнення цілей їх сталого розвитку. Виявлено, що на вибір того чи іншого напрямку диверсифікації розвитку (сільськогосподарське виробництво, несільськогосподарська діяльність, організаційно-правові форми господарювання, джерела фінансування розвитку села) впливають внутрішні та зовнішні фактори.

Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій – це система політико-правових, соціально-економічних, екологічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення пропорційних, незворотних і стабільних прогресивних змін у виробничих, соціальних і екологічних сферах, які відбуваються в кожній сільській місцевості країни.

Основні елементи механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій на сучасному етапі: формування інституційного простору, що відповідає цілям економічного, соціального та екологічного розвитку; ефективне функціонування суб'єктів господарювання, розташованих у сільській місцевості; створення сприятливих умов для вітчизняного та іноземного підприємництва, зростання інвестицій; посилення економічного та соціального розшарування, вирішення проблеми демографічної безпеки; розвиток громадського самоврядування на основі децентралізації, що передбачає максимальне наближення органів місцевої влади до сільської громади, підвищення якості управлінських послуг та залучення місцевих жителів до процесу прийняття рішень для розвитку кожного окремого сільського територіального суспільства. Тому в Україні для забезпечення сталого розвитку сільського господарства та села доцільно раціонально поєднувати територіально-самоврядну систему управління розвитком сільських територій та галузеву систему управління розвитком агропромислового виробництва на основі децентралізація влади та євроінтеграція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodology (1996) N.Y.: United Nations, 428
2. Lachmi Khemlani (2016). City Information Modeling Retrieved from: <http://www.aecbytes.com/feature/2016/CityInformationModeling.html>
3. Азарова І. Б. Методологічні засади забезпечення сталого розвитку територій [Електронний ресурс] / І. Б. Азарова // Комунальне господарство міст. Серія : Технічні науки та архітектура. - 2019. - Вип. 1. - С. 13-17. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_tech_2019_1_5
4. Азарова, І.Б. Модель оцінки сталості розвитку міст [Текст] / І.Б. Азарова, Д.І. Ярошук // Управління розвитком складних систем. - 2018. - № 34. - С. 6 - 12.
5. Азарова, І.Б. Модель оцінки сталості розвитку міст [Текст] / І.Б. Азарова, Д.І. Ярошук // Управління розвитком складних систем. - 2018. - № 34. - С. 6 - 12.
6. Багров Н. В. Региональная политика устойчивого развития. К.: Либідь, 2002. 256 с.
7. Барановський В. А. Стратегічні аспекти та пріоритети сталого (збалансованого, гармонійного) розвитку. Територія. Сталий розвиток. К., 2004. № 2. С. 24–31.
8. Булавка О. Формування нового механізму управління соціальним розвитком сільських територій на основі децентралізації / Національний наук. центр “Ін-т аграр. економіки”.URL: <http://iae.org.ua/presscentre/archnews/900--n.html>.
9. Гоголь Т. В. Сільські території як об’єкт державного регулювання. Державне управління: теорія і практика. 2009. № 2 (10). URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2009_2/doc_pdf/Gogol.pdf.

10. Данилов-Данильян В. И. Устойчивое развитие (теоретико-методологический анализ). Экономика и математические методы. 2003. Т. 39. №2. С. 123–135.
11. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-%D1%80>.
12. Закон України «Про основи містобудування» № 2780- XII від 16.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2780-12>
13. Клименко А. А. Роль місцевого самоврядування у сталому розвитку сільських територій. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. Вип. 1 (33). С. 26–30.
14. Кочеткова О. Аналіз економічного розвитку громади в Україні. Економічний розвиток громади. 2006. № 2. С. 27–28.
15. Крупельницька О.Л. Теоретико-методологічні засади державного регулювання міцності розв'язання утку сільгосптехніки [Електронний ресурс] / О.Л. Крупельницька, Худенко О.Д., Волинець О.Ю. // Бухгалтерський облік фінансів. –2019. – № 1. – С. 159-167. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2019_1_21
16. Куліш І. М. Державна політика розвитку сільських територій: світовий досвід для України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3(107). С. 395-407.
17. Лісовий А.В. Сталий розвиток сільських територій: виникнення, сутність, принципи //Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 140-145
18. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. Частина 2. 2015. .V; 2(4). С. 30-34
19. Магійович Р.І. Стан, проблеми та перспективи розвитку сільських територій Західного регіону України. URL: <http://nauka.kusluur.nik.ua/?p=75015>.

20. Мацьків В. Складові фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору. Сталий розвиток економіки. 2015. №3. С. 276-281.
21. Невелєв О. Сталий розвиток як об'єктивна необхідність. Територія. Сталий розвиток. 2003. № 1. С. 22–26.
22. Невелєв О. Сталий розвиток як об'єктивна необхідність. Територія. Сталий розвиток. 2003. № 1. С. 22–26.
23. Непочатенко О. О. Державна політика у сфері розвитку сільських територій: вітчизняні реалії та європейський досвід. Наукові праці Полтавської державної академії. Серія: Економічні науки. Вип. 4. 2012. С. 149–153.
24. Осауленко О. Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління. К.: Інформ.-видавн. центр Держкомстату України, 2000. 176 с.
25. Петруха С. В., Палійчук Т. В. Децентралізація та розвиток сільських територій. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід [колективна монографія]. Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2018. С.35–70
26. Польська Л. О. Механізми державного управління сталим розвитком аграрного сектора та сільських територій [Електронний ресурс] / Л. О. Польська // Ефективність державного управління. - 2020. - Вип. 3. - С. 136-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2020_3_13
27. Помаз Ю.В. Перспективи розвитку сільських територій Полтавського регіону. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2012. Х» 2 (5). Т. 2. С. 232-235.
28. Попова О. Л. Розвиток багатофункціонального сільського господарства: досвід Німеччини. Економіка і прогнозування. 2015. № 2. С. 148–158
29. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» № 1359-XIV від 24.12.1999 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>

30. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» № 1359-XIV від 24.12.1999 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>
31. Прокопа І.В. Життєзабезпечення сільського населення: наслідки старих та орієнтири нових реформ // Економіка і прогнозування. – 2015. – № 1. – С. 121-130
32. Прокопа І.В. Життєзабезпечення сільського населення: наслідки старих та орієнтири нових реформ // Економіка і прогнозування. – 2015. – № 1. – С. 121-130.
33. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навч. посіб. /Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 264 с.
34. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навч. посіб. /Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 264 с.
35. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали VII річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. К., 2005. С. 4–18.
36. Томашук І. В. Пріоритети розвитку інфраструктури сільських територій як складової забезпечення сталого розвитку [Електронний ресурс] / І. В. Томашук // Економіка та управління АПК. - 2018. - № 1. - С. 22-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есurapk_2018_1_4
37. Томашук І. В. Пріоритети розвитку інфраструктури сільських територій як складової забезпечення сталого розвитку. Економіка та управління АПК. - 2018. - № 1. - С. 22-31.
38. Томашук І. В. Пріоритети розвитку інфраструктури сільських територій як складової забезпечення сталого розвитку. Економіка та управління АПК. -

2018. - № 1. - С. 22-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есurapk_2018_1_4
39. Указ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методики розробки, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку і планів заходів щодо їх реалізації» № 79 від 31.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16>
40. Ульянченко Ю. О. Конкуренстоспроможність аграрного сектора економіки: механізми державного регулювання: монографія. Харків: Асоціація д-рів наук з держ. упр., 2013. 368 с.
41. Ульянченко Ю. О. Конкуренстоспроможність аграрного сектора економіки: механізми державного регулювання: монографія. Харків: Асоціація д-рів наук з держ. упр., 2013. 368 с.
42. Ульянченко Ю. О. Напрями державного регулювання земельних відносин в Україні. Право та державне управління: зб. наук. пр. 2013. № 3. С. 109–102.
43. Хомюк Н. Диверсифікація як інструмент забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / Н. Хомюк, Н. Павліха, І. Вороний // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки. - 2020. - Т. 22, № 96. - С. 35-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2020_22_96_8
44. Хомюк Н. Диверсифікація як інструмент забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / Н. Хомюк, Н. Павліха, І. Вороний // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки. - 2020. - Т. 22, № 96. - С. 35-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2020_22_96_8

45. Чернятіна В. А. Державна політика сталого розвитку сільських територій: механізми та інструменти реалізації [Електронний ресурс] / В. А. Чернятіна // Теорія та практика державного управління. - 2018. - Вип. 2. - С. 167-172. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2018_2_27
46. Шанаєва-Цимбал Л. О. Модель сталого розвитку та передумови її реалізації. Наукові розвідки з державного та муніципального управління. Вип. 1. 2014. С. 298–307.
47. Юрчишин В. В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей. Економіка АПК. 2011. № 2. С. 87–99.

Виконав:

студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

« ____ » _____ 2021 р.

_____
Підпис

Олег ПІДЛІСНИЙ

_____
Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2021 р.

_____
Підпис

Олена ХИТРА

_____
Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2021 р.

_____
Підпис

Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

_____
Ініціали, прізвище